

NÁRODOPIS ETHNOLOGY

SLOVENSKÝ SLOVAK

1
59 • 2011

ISSN 13335-1303
EV 3355/09
MČ 49 616
Cena 2,- €

Z OBSAHU

PANCZOVÁ, Zuzana: Konšpiračné teórie a ich argumentačné stratégie ako príklad ideologických diskurzov
POSPÍŠILOVÁ, Jana - UHLÍKOVÁ, Lucie: Dětská folklorní komunikace v rýmech - možnosti interdisciplinárního výzkumu
STEVANOVIČ, Lada: Matka vlast' a jej deti - konštrukcia národa a genderu na príklade Jugoslovenče - časopisu pre deti v Kráľovstve Juhoslávia
KRAFCIK, Patricia A.: Hľadanie hraníc folklóru: Americká folkloristická spoločnosť
OTČENÁŠEK, Jaroslav: Lidová tradice nebo tradice lidí?

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS (SLOVAK ETHNOLOGY) vychádza päťkrát ročne v Ústave etnológie Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Prvé štyri čísla každého ročníka sú v slovenskom jazyku, piate číslo je v anglickom jazyku.

Slovenský národopis prezentuje výsledky výskumu v oblasti etnológie, kultúrnej/sociálnej antropológie a príbuzných disciplín. Príspevky uverejnené v časopise sú teritoriálne orientované na územie Slovenska a región Strednej Európy, zamerané sú na analýzu sociálnych javov založenú na dátach získaných prostredníctvom terénneho výskumu. Redakcia časopisu preferuje príspevky analytického, teoretického alebo syntetizujúceho charakteru, ktoré prispievajú k aktuálnym diskusiám v sociálnych vedách. Tematicky je časopis zameraný najmä (nie však výhradne) na etnický, kultúrny a historický vývin v Strednej Európe, na sociálne a kultúrne aspekty ekonomickej a politickej transformácie, na modernizačné procesy v urbánnom i rurálnom prostredí, na etnickú a menšinovú problematiku, na problémy kultúrneho dedičstva v európskom kontexte, ako aj na dejiny spoločenskovedných disciplín. Okrem problémovo orientovaných vedeckých štúdií časopis uverejňuje tiež materiálové štúdie, recenzie a anotácie kníh, rozhovory, diskusné príspevky a správy o dianí v sociálnych vedách.

Časopis poskytuje priestor na diskusie o kľúčových problémoch v sociálnych vedách, ako aj na kritické komentáre k publikovaným príspevkom. Uverejnené štúdie prešli obojstranne anonymným oponentským konaním, oponenti sa vyberajú z medzinárodného okruhu odborníkov.

HLAVNÁ REDAKTORKA

Gabriela Kiliánová

PREKLADY

John Minahane a autori (do angličtiny)

HOSŤUJÚCE EDITORKY

Eva Krekovičová

Hana Hlôšková

JAZYKOVÉ KOREKTÚRY

Zora Vanovičová (slovenčina)

REDAKCIA

Tatiana Bužeková, Michaela Ferencová

Tatiana Podolinská, Vladimír Potančok

REDAKČNÁ RADA

Marta Botíková, Dušan Deák, Ľubica Droppová, Bernard Garaj, Martin Kanovský, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Peter Salner, Zdeněk Uherek (ČR), Miroslav Válka (ČR), Iveta Zuskinová

REDAKČNÝ OKRUH

Regina Bendix (Georg August University of Göttingen, Germany), Michal Buchowski (Adam Mickiewicz University of Poznań, Poland), Ingrid Slavec Gradišnik (Slovenian Academy of Sciences and Arts, Slovenia), Ullrich Kockel (University of Ulster, United Kingdom), Vladimir Penchev (Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria), Dragana Radojičić (Serbian Academy of Sciences and Arts, Serbia), Klaus Roth (Ludwig Maximilian University of Munich, Germany), Davide Torsello (University of Bergamo, Italy), Helena Wulff (University of Stockholm, Sweden), Elena S. Uzeneva (Russian Academy of Sciences, Russia)

OBÁLKA

1. strana: Velká láska letí světem... – ukážka detského folklóru.

Zo štúdie Jany Pospíšilovej a Lucie Uhlíkovej.

4. strana: ukážky z časopisu Jugoslovenče. K štúdii Lady Stevanović.

Slovenský národopis je evidovaný v medzinárodných bibliografických databázach: MLA, CEEOL, Ulrich's, Willings, CEJSH a ERIH (impaktovaná databáza ESF)

ČASOPIS
ÚSTAVU ETNOLÓGIE
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

Vydáva Ústav etnológie SAV
Ročník 59 / 2011

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online
sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV
(v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné
zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

EDITORIAL

KREKOVIČOVÁ, Eva: Editorial • 6

ŠTÚDIE

PANCZOVÁ, Zuzana: Konšpiračné teórie a ich argumentačné stratégie ako príklad ideologických diskurzov • 8

POSPÍŠILOVÁ, Jana - UHLÍKOVÁ, Lucie: Dětská folklorní komunikace v rýmech - možnosti interdisciplinárního výzkumu • 29

STEVANOVIĆ, Lada: Matka vlast' a jej deti - konštrukcia národa a genderu na príklade Jugoslovenče - časopisu pre deti v Kráľovstve Juhoslávia • 47

MATERIÁLY

KRAFCIK, Patricia A.: Hľadanie hraníc folklóru: Americká folkloristická spoločnosť • 62

DISKUSIA

OTČENÁŠEK, Jaroslav: Lidová tradice nebo tradice lidí? • 70

VYHRADENÉ PRE

KLÍMOVÁ, Dagmar: Rusíni (Z mých sběratelských vzpomínek) • 76

ROZHĽADY - SPRÁVY - GLOSÝ

Za Ladislavom Mlynkom (Ľuboš KAČÍREK) • 80

Spomienka na Pavla Stana (Mojmír BENŽA) • 85

Spomienka na Martina Slivku (Monika MARTINKOVÁ) • 88

Zdravica Milanovi Leščákovi k životnému jubileu (Gabriela KILIÁNOVÁ) • 89

Ing. Jozef Lehocký jubiluje (Alžbeta LUKÁČOVÁ - Peter OBUCH) • 93

Ceny SAV pracovníkom Ústavu etnológie SAV (redakcia SN) • 97

Hľadanie identity muzeologickými prostriedkami (Marta BOTÍKOVÁ) • 97

XIV. ročník seminára Etnológ a múzeum „Ľudový nábytok v múzeách na Slovensku“ (Eva ŠEVČÍKOVÁ) • 99

Slávnosť hlíny - Keramická Modra 2010 (Eva ŠEVČÍKOVÁ) • 101

Antropologie? ano, antropologie! (Veronika MEZEIOVÁ - Dagmara BACOVÁ) • 103

RECENZIE - ANOTÁCIE

Zuzana Profantová a kol.: Hodnota zmeny - zmena hodnoty. Demarkačný rok 1989 (Peter SALNER) • 107

Tatiana Bužeková: Nepriateľ zvnútra. Nadprirodzená hrozba v ľudskej podobe (Danijela DJURIŠIČOVÁ) • 108

Alžbeta Lukáčová (ed.): Folklorizmus a jeho fenomény včera a dnes (Klára ČÍSARÍKOVÁ) • 111

Mária Žiláková: Ľudové liečenie Slovákov v Maďarsku (Izabela DANTEROVÁ) • 113

Jiří Langer: Lidové stavby v Evropě (Soňa ŠVECOVÁ) • 114

- Katarína Košťalová: Človek – profesia – rodina. Kapitoly z urbánnej etnológie (Magdaléna PARÍKOVÁ) • 115
- Boris Divinský: Migračné trendy v Slovenskej republike po vstupe krajiny do EÚ (Helena TUŽINSKÁ) • 116
- Monika Vrzgulová – Peter Salner (ed.): Reflexie holokaustu (Silvia SINGEROVÁ) • 119
- Peter Salner: Premeny židovskej Bratislavy (Katarína POPELKOVÁ) • 122
- Tomáš Kobes: Tu zme šicke jedna rodzina, tu zme šicke jedna fajta. Příbuzenství východo-

- slovenského venkova (Juraj PODOBA) • 125
- Želmíra Šípková (ed.): Drevo a jeho možnosti (Miloš ŠÍPKA) • 129
- Ján Dano – Zuzana Ivanická (ed.): Ľudový nábytok v múzeách na Slovensku (Izabela DANTEROVÁ) • 130
- Viera Feriancová: Chýrni apetik vínšujem alebo čo varievali meščanki aj kopaničjarki na Mijafsku (Peter MARTINÁK) • 131
- Jozef Hajko: Nezrelá republika. Slovensko v rokoch 1939–1945 (Igor THURZO) • 132

CONTENTS

EDITORIAL

- KREKOVIČOVÁ, Eva: Editorial • 6

ARTICLES

- PANCZOVÁ, Zuzana: Conspiracy Theories and their Argumentative Strategies as an Example of Ideological Discourses • 8
- POSPÍŠILOVÁ, Jana – UHLÍKOVÁ, Lucie: Children's Folklore Communication in Rhymes: Possibilities of an Interdisciplinary Approach • 29
- STEVANOVIĆ, Lada: The Mother Country and her Children – Construction of Nation and Gender in the Example of *Jugoslovenče*, a Journal for Children in the Kingdom of Yugoslavia • 47

RESEARCH REPORTS

- KRAFCIK, Patricia A.: Exploring Folklore's Frontiers: The American Folklore Society • 62

ESSAYS / DISCUSSION / OVERVIEWS

- OTČENÁŠEK, Jaroslav: Folk Tradition or Tradition of the Folk? • 70

RESERVED FOR

- KLÍMOVÁ, Dagmar: The Rusyns (From My Memories as a Collector) • 76

NEWS

- After Ladislav Mlynka (Ľuboš KAČÍREK) • 80
- In Memory of Pavol Stano (Mojmír BENŽA) • 85
- In Memory of Martin Slivka (Monika MARTINKOVÁ) • 88
- Greetings to Milan Leščák on his Jubilee (Gabriela KILIÁNOVÁ) • 89
- Ing. Jozef Lehocký Celebrates His Jubilee (Alžbeta LUKÁČOVÁ – Peter OBUCH) • 93
- SAV Prizes for Staff Members of the Institute of Ethnology (SN editors) • 97
- The Search for Identity by Museological Means (Marta BOTÍKOVÁ) • 97
- 'The Ethnologist and the Museum', XIV Yearly Seminar: "Folk Furniture in Museums in Slovakia" (Eva ŠEVČÍKOVÁ) • 99
- Celebration of Clay – Keramická Modra 2010 (Eva ŠEVČÍKOVÁ) • 101
- Anthropology? Yes, Anthropology! (Veronika Mezeiová – Dagmara BACOVÁ) • 103

BOOK REVIEWS / REVIEW ESSAYS

- Zuzana Profantová a kol.: Hodnota zmeny – zmena hodnoty. Demarkačný rok 1989 (Peter SALNER) • 107
- Tatiana Bužeková: Nepriateľ zvnútra. Nadprirodzená hrozba v ľudskej podobe (Danijela DJURIŠIČOVÁ) • 108
- Alžbeta Lukáčová (ed.): Folklorizmus a jeho fenomény včera a dnes (Klára CÍŠARÍKOVÁ) • 111
- Mária Žiláková: Ľudové liečenie Slovákov v Maďarsku (Izabela DANTEROVÁ) • 113

Jiří Langer: Lidové stavby v Evropě (Soňa ŠVE-
COVÁ) • 114
Katarína Košťalová: Človek – profesia – rodi-
na. Kapitoly z urbánnej etnológie (Magdalé-
na PARÍKOVÁ) • 115
Boris Divinský: Migračné trendy v Slovenskej
republike po vstupe krajiny do EÚ (Helena
TUŽINSKÁ) • 116
Monika Vrzgulová – Peter Salner (ed.): Refle-
xie holokaustu (Silvia SINGEROVÁ) • 119
Peter Salner: Premeny židovskej Bratislavy
(Katarína POPELKOVÁ) • 120

Tomáš Kobes: Tu zme šicke jedna rodzina, tu
zme šicke jedna fajta. Příbuzenství východo-
slovenského venkova (JURAJ PODOBA) • 125
Želmíra Šípková (ed.): Drevo a jeho možnosti
(Miloš ŠÍPKA) • 129
Ján Dano – Zuzana Ivanická (ed.): Ľudový ná-
bytok v múzeách na Slovensku (Izabela
DANTEROVÁ) • 130
Viera Feriancová: Chírni apetik vinšujem ale-
bo čo varievali meščanki aj kopaničjarki na
Mijafsku (Igor ZMETÁK) • 131
Jozef Hajko: Nezrelá republika. Slovensko
v rokoch 1939–1945 (Igor Thurzo) • 132

EDITORIAL

Číslo 1/2011 *Slovenského národopisu* vychádza s cieľom prezentovať aktuálne výsledky folkloristických výskumov. Publikované štúdie a materiály autorov Z. Panczovej, J. Pospíšilovej, L. Uhlíkovej, L. Stevanovič a J. Otčenáška sú rozšírenými verziami referátov z II. tematického bloku medzinárodnej konferencie „Folklórne žánre a sociálna komunikácia“. Konferenciu usporiadal Ústav etnológie SAV a konala sa v Bratislave v čase od 1. do 3. júna 2010.

Cieľom tohto stretnutia slovinských, srbských, českých a slovenských etnológov bolo prispieť k aktuálnej diskusii o dejinách folkloristiky, etnológie a sociálnej antropológie a o súčasnom stave bádania. Program konferencie a živé diskusie splnili očakávania usporiadateľov, ktoré vychádzali zo všeobecného konštatovania otvorenosti paradigmy folkloristického bádania v súdobom diskurze. Konštatovaná situácia súvisí so zmenami a procesmi priebežného redefinovania jej predmetu výskumu, ktorý jednak prebieha v tomto priestore približne od 70. rokov 20. stor., a jednak nebol ani v období 19. – 1. pol 20. storočia celkom jednoznačne vymedzený (viď napr. *Národné spievanky Jána Kollára z rokov 1834/1835*, orientované na „repertoárový výskum“ nielen rurálnych vrstiev obyvateľstva a na druhej strane puristické vymedzovanie „ľudového rozprávania, piesne, hudby a tanca“, bežné u niektorých autorov ešte v posledných dekádach 20. stor.).

Vystúpenia účastníkov konferencie a diskusia – tak ako aj toto číslo periodika – potvrdili všeobecné tendencie aktuálneho bádania smerom k diverzifikácii prístupov, tém a problémov, ako aj silnejúci príklon etnologického a folkloristického výskumu k rozširovaniu výskumných metód prostredníctvom využívania interdisciplinárnych metodologických nástrojov. Do zorného poľa výskumov sa dostáva problém identity a identifikácie, rôzne spôsoby jej inštrumentalizácie (Kiliánová, 2006), historický i aktuálny politický diskurz a rozličné formy a kanály sociálnej komunikácie, či kognitívno-psychologické prístupy.

Prebiehajúce procesy vedeckého diskurzu zároveň vykazujú popri odstredivých tenziách, ktoré potvrdzujú otvorenosť prebiehajúcich procesov kryštalizácie a hľadania tiež dostredivé, kontinuujúce línie výskumov. Premietajú sa v skúmaní „tradičných foriem folklóru“ a ich korelácií, resp. prelínaní v rámci širšieho kultúrneho rámca z aspektu kultúrnej histórie všeobecne (najmä na rozhraní folklóru a tzv. „artificiálneho umenia“), vo výskume „poloľudových“ foriem kultúry (letákové tlače, dejiny divadla) atď. Potvrdzujú ich minimálne tri zásadné línie smerovania aktuálnych výskumov, kto-

rých hranice nie sú ostro vymedzené: 1. prúd užšieho ponímania predmetu bádania: štúdium tzv. „tradičného“ folklóru a problematika žánrov, ktorých väčšina (nie však všetky – napr. anekdota a pod.) prináleží do oblasti historických výskumov „kultúrneho dedičstva“ a kde má slovenská folkloristika ešte viaceré „dlhy“. Túto oblasť výskumov v našom priestore zďaleka nemožno považovať za uzavretú – najmä smerom k etnomuzikológii, slovesnej folkloristike či etnochoreológii, ale i k etnológii a antropológii, s dôrazom na historický výskum; 2. oblasť „narativity“ ako antropologicky determinovaného fenoménu, presahujúceho oblasť „folklóru“ (Panczová, 2011); 3. formy sociálnej komunikácie (Kiliánová, 2006) v najrôznejších podobách a kanáloch šírenia (vrátane technických), ktoré opäť prekračujú pomyselné hranice folkloristiky najmä smerom k antropologickým výskumom a zároveň sa prelínajú s líniou „narativity“ (Bužeková, 2008, 2009).

Prvé číslo tohtoročného *Slovenského národopisu* prináša len časť z príspevkov, ktoré na konferencii v Bratislave odznali. Uverejnenie ďalších plánujeme v budúcnosti.

EVA KREKOVIČOVÁ

LITERATÚRA

- Bužeková, T. (2008). *Nepriateľ zvnútra a jeho povest' – skúmanie bosoráctva a klebiet v antropológii*. *Slovenský národopis* 56, 2008, roč. 56, s. 130-145.
- Bužeková, T. (2009). *Nepriateľ zvnútra*. Bratislava. Veda, 145 s.
- Kiliánová, G. (2006). *Tendencie súčasného výskumu v etnológii (so zvláštnym zreteľom na výskum folklóru)*. In: J. Pospíšilová – J. Nosková (Ed.), *Od lidové písne k evropské etnologii*. Brno. EÚ AVČR (s. 282-285).
- Kollár, J. (1834/1835). *Národní zpiewanky* I., II., w Budjině.
- Panczová, Z. (2011). *Konšpiračné teórie a ich argumentačné stratégie ako príklad ideologických diskurzov*. *Slovenský národopis* 59, 2011, s. 8-28.

KONŠPIRAČNÉ TEÓRIE A ICH ARGUMENTAČNÉ
STRATÉGIE AKO PRÍKLAD IDEOLOGICKÝCH
DISKURZOV*

ZUZANA PANCZOVÁ

Mgr. Zuzana Panczová, PhD., Ústav etnológie SAV, Klemensova 19,
813 64 Bratislava, Slovakia, e-mail: galiova@yahoo.co.uk

Folkloristics has traditionally focused on artistic expressions which fulfil primarily aesthetic functions. The following paper, however, will be devoted to the genre of conspiracy theories, which I do not consider a folklore genre in the proper sense of the word but rather a narrative genre belonging to the category of rumours. The basic function of conspiracy theories is to mediate and to give a foundation of argument to a certain world-view model based on the motif of a group conspiracy. For the purposes of their genre analysis I have not considered the methods of "traditional" folkloristics as a useful tool, and therefore I have tried to seek other methods proceeding from the distinctive qualities of these communications.

As my research field I chose internet discussions, which meant concentrating on the written form of communication. The argumentative character and ideological anchoring of the texts being examined ultimately conditioned the selection of an appropriate research method in the framework of discursive analysis. The paper seeks to represent and offer for discussion the results of this experiment: a genre characterisation of conspiracy theories based on their typical argumentative strategies. My choice of theme is intended at the same time to evoke debate: to what extent is such a thematic and methodological purview acceptable within the bounds of folkloristics? Or if folkloristics paradigms are thus extended, what consequences may follow for Slovak folkloristics in the future?

Kľúčové slová: konšpiračné teórie, konšpirativizmus, ideologický diskurz, argumentačné stratégie

Key words: conspiracy theories, conspiracism, ideology, discourse, argumentation strategies

ÚVOD

Tak ako v iných vedných disciplínach, ani vo folkloristike nie sú teoretické či metodologické inšpirácie u príbuzných vedných disciplín ničím výnimočným. Niekedy sa interdisciplinárny prístup ukazuje byť naliehavý vzhľadom na zmeny a nejasnosti,

* Pokus o využitie prvkov diskurzívnej analýzy vo folkloristickom výskume

týkajúce sa jej základných paradigiem, vrátane samotného pojmu folklór ako predmetu výskumu.¹

Vo svojom výskume som sa zamerala na tie hraničné oblasti komunikácie, ktoré konfrontovali staré a nové spôsoby ponímania folklóru, no ktoré ma na druhej strane prinútili hľadať vhodné nástroje na ich analýzu mimo tradičnej folkloristiky. V tomto zmysle sa pre mňa stal výzvou výskum žánrov, ktorým sa u nás, podľa môjho názoru, stále nevenuje dostatočná pozornosť nielen v rámci folkloristiky, ale ani etnológie alebo iných príbuzných vied na Slovensku. Mám na mysli širokú skupinu fám, spomedzi ktorých som sa sústredila na žáner konšpiračných teórií – príbehov, ktoré odhaľujú sprisahania zamerané na ovládnutie, poškodenie alebo zničenie spoločnosti ako celku (globálne konšpiračné teórie) či aspoň istej sociálnej skupiny.² Cieľom tohto príspevku je predstaviť konšpiračné teórie ako naratívno-argumentačný typ fámických podaní, v rámci toho určiť a na základe textovej analýzy demonštrovať niektoré ich príznačné, ideologickým diskurzom podmienené argumentačné stratégie. Tento tematický záber vnímam aj ako snahu o posun hraníc výskumu súčasnej folkloristiky, ktorá rozširuje pole svojho záujmu v súlade s aktuálnymi trendmi spoločenskej komunikácie.

Konšpiračné teórie nie sú výlučne moderným javom (i keď sa základné tematické motívy globálnych konšpiračných teórií rozvinuli v období po Francúzskej revolúcii v 18. storočí, na príklade príbehov o židovských, príp. i kresťanských rituálnych vraždách ho môžeme sledovať nielen počas stredoveku, ale až do antických čias).³ Súhlasím však s konštatovaním, že v podmienkach výskumu toho typu súčasnej komunikácie, v rámci ktorej skúmam konšpiračné teórie v mojej práci, tento žáner nezodpovedá kritériám folklóru ako ho u nás stanovili napríklad M. Leščák a O. Sirovátka.⁴ Ak by sme uznali legitímnosť pojmu „moderný folklór“ ako označenia pre súčasné javy neprofesionálneho umenia, ktoré vykazujú priame genetické súvislosti s tradičnou kultúrou,⁵ konšpiračné teórie ako celok nedisponujú nevyhnutne umeleckými, resp. estetickými kvalitami. Sú to príbehy postavené predovšetkým na faktickej a argumentačnej báze s jasným ideologickým pozadím. To je dôvod, prečo o nich aj v tomto príspevku uvažujem v kontexte širších naratívnych, nie folklórnych žánrových kategórií. Je to však stále otvorená otázka do diskusie, rovnako ako ňou stále ostáva samotný pojem folklóru. V každom prípade však považujem začlenenie konšpiračných teórií do zorného poľa slovenskej folkloristiky za legitímne preto, že i folkloristika na Slovensku už dávnejšie prekročila úzke hranice štúdia folklórnych prejavov ako súčasti tradičnej kultúry a venuje sa napríklad i tým prejavom súčasnej kultúry, ktoré slúžia ako znaky skupinovej komunikácie a identifikácie.⁶

Ideologický charakter mnou sledovaných debát podmienil aj výber vhodného analytického nástroja výskumu – stal sa ním pojem ideologického diskurzu, resp. inšpirácie z niektorých typov diskurzívnych analýz. Vo svojom poslednom výskume som sa totiž sústredila na otázku, ako sa konšpiračné teórie vysporadúvajú s množstvom prekážok pri tvorbe ideologicky korektných, a zároveň kauzálnie konzistentných interpretácií faktov a udalostí. Vychádzam z chápania konšpiračných teórií ako argumentatívneho typu naratívneho žánru, pričom ústredným bodom je sledovanie procesov presviedčania. Istý paradox konspirativistickej argumentácie tkvie v tom, že na jednej strane zdôrazňuje logickosť svojich úsudkov a očividnosť predkladaných dôkazov, na druhej strane tvrdí, že väčšina ľudí realitu nevidí. Spája napríklad na prvý pohľad navzájom nezlučiteľné alebo nesúvisiace javy tvrdiac, že skutočná realita je nepriateľmi na nepoznanie zmenená (napríklad tvrdenia o propagovaní fluoridových zubných pást⁷ či mikrovlniek za účelom postupnej otravy ľudstva).

Vzhľadom na to, že tento príspevok je zosumarizovaním širšie koncipovaného výskumu⁸ a nie je tu priestor na podrobnejšie textové analýzy v pôvodnom rozsahu, rozhodla som sa ponechať väčšiu časť analyzovaných tematických okruhov a záverov z nich vo všeobecnej teoretickej rovine. Ako ukážka analýzy konkrétneho textového materiálu mi bude slúžiť sledovanie nástrojov legitimizácie negatívnych etnických stereotypov v konšpiračných teóriách o maďarských protislovenských sprisahaniach, ktorú uvádzam v osobitnej stati.

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA KONŠPIRAČNÝCH TEÓRIÍ

Pri definícii konšpiračných teórií ako fámického podania je potrebné vychádzať práve zo všeobecného pojmu fáma. Známa je napríklad charakteristika Allporta a Postmana, že je to „*tvrdenie, ktoré sa týka aktuálnych udalostí, ktorému sa má veriť a ktoré sa šíri od osoby k osobe obyčajne ústne. Neobsahuje údaje, podľa ktorých by sa dala posúdiť ich pravdivosť*“.⁹ Podobné sú aj definície iných autorov: „*informácia predkladaná na uverenie. Súvisí s aktuálnym dianím a je rozširovaná bez oficiálneho overenia*“,¹⁰ alebo „*neoverená správa alebo vysvetlenie rozšírené medzi ľuďmi. Týka sa predmetu, udalosti alebo otázky verejného záujmu*“.¹¹ Na základe mne dostupnej literatúry k tejto téme¹² i mojich predošlých výskumných zistení charakterizujem *konšpiračné teórie* ako neoverené informácie o verejnom dianí, ktoré informujú a varujú pred nebezpečným sprisahaním, pričom ponúkajú identifikáciu nepriateľa, jeho spojencov, ich činnosti, cieľov, ako aj prostriedkov na ich dosiahnutie. V súvislosti s významnými historickými udalosťami vyzdvihujú úlohu sprisahaní a neveria oficiálnym zdôvodneniam a „zjavným“ pravdám.¹³ Za aktérov týchto sprisahaní bývajú považované najmä mocenské elity, ale i skupiny spoločensky či ekonomicky marginalizované, ktoré v súlade so „všeobecnou mienkou“ vyvolávajú podozrenia. Sprisahanecké radiace centrá však bývajú poväčšine vykresľované ako takmer všadeprítomné, no pritom akoby neviditeľné, pričom ich činnosť i identitu pomáhajú zahmlievať tí, ktorí sú pri moci, a to najmä v spolupráci s masmédiami. Aj veľmi komplikované sprisahanecké teórie bývajú v otázke konečných cieľov domnelých sprisahaní neisté. Mnohé z nich sa ujednotili na pojmach „svetovláda“, resp. „nový svetový poriadok“, ktoré nielen v náboženskom, ale i v politickom či environmentálnom diskurze nadobúdajú silne apokalyptický rozmer. Ich tvrdenia sú nepodložené zo strany oficiálnych spravodajských zdrojov (čo je súčasťou základnej charakteristiky fám), a tak, ako nie sú dostupné dôkazy o ich pravdivosti, nie sú vždy dostupné ani dôkazy o ich nepravdivosti.

Rôzne naratívne predlohy sprisahaneckých teórií máme v Európe doložené prinajmenšom od čias antiky a mnohé motívy majú svoje korene v stredovekých výpadoch proti rôznym typom kolektívnych nepriateľov (typickým príkladom sú obvinenia zo židovských rituálnych vrážd alebo propaganda vedená proti kacírom, čarodejniciam, cudzincom a pod., pravidelne sa objavujúce v obdobiach epidémií, hladomorov či vojen),¹⁴ no téma globálneho sprisahaní, zameraného na nastolenie nového svetového poriadku, je v Európe a USA živená najmä od konca 18. storočia. Možno súhlasiť s názormi, ktoré ich novodobý rozmach dávajú do súvisu s módou tajných spolkov v období osvietenstva a s priebehom Francúzskej revolúcie. Vtedy bola veľká časť obyvateľstva starého kontinentu vystavená obavám zo zrútenia systému hodnôt spájajúcich kresťanskú ideológiu s ideológiou feudálnej, stavovsky jasne stratifikovanej spoločnosti. Násilné ohrozenie tohto ideologického monopolu bolo často interpretované nie ako dôsledok sociálnej krízy, ale ako vopred naplánovaný a riadený útok.¹⁵ Už v tomto období nájdeme mnohé obrazy a motívy opakujúce sa v konšpiračných teóriách

(najmä v oblasti náboženských a politických ideológií), ktoré vyjadrujú pesimistické, apokalyptické videnie budúcnosti ľudstva. Charakterizuje ich pocit, že základné hodnoty (vzťahy, morálka, rodina, zdravie, ekonomika, životné prostredie a pod.) ničí nejaký skrytý nepriateľ, no keďže o tom vie (a chce vedieť) len príliš málo ľudí a nepriateľ ovláda hlavné nástroje moci, ľudstvo čelí tragédii.

Pri zhrnutí charakteristík konšpiračných teórií ako argumentačného typu naratívneho žánru je dôležité vychádzať z jeho *polemického štýlu*. Zo základnej definície fám vyplýva, že sú to neoverené informácie, ktoré si kladú za cieľ presvedčiť. Šríteľ fámy nemusí byť o jej pravdivosti presvedčený a mnohokrát je tento jeho postoj skôr ambivalentný či pochybujúci – no i vtedy fámu prezentuje ako informáciu nárokovúcu si na pravdivosť, resp. odkazuje na tých, ktorí informácii veria. Aj v prípade konšpiračných teórií je samotná informatívna časť zvyčajne rozšírená o komentár, ktorý poukazuje na postoj „rozprávača“ voči dôveryhodnosti fámy – či už v zmysle jej podpory alebo popierania. Ten volí príslušné stratégie, ktorými jednak legitimizuje svoje presvedčenie, a zároveň sa snaží vplývať na svojich „poslucháčov“. Črty polemiky majú konšpiračné teórie rovnako v prípade monologických, ako aj dialogických textov. V oboch prípadoch totiž tieto diskurzy nesú znaky súperenia medzi „oficiálnymi“ a „neoficiálnymi“ interpretáciami daných udalostí, alebo medzi stúpecami či odporcami stanovených názorov. Polemika môže byť takpovediac synchrónna i asynchrónna, keďže v týchto diskurzoch býva veľmi často okrem prítomných, resp. aktívnych oponentov prítomný i „hlas“ oponentov neprítomných. Tieto „hlasy“ sú odvodené buď z reálnych vyhlásení príslušných názorových oponentov, alebo z názorov, ktoré sa im pripisujú.

Konšpiračným teóriám možno prisúdiť napríklad nasledujúce funkcie:

Kognitívna funkcia. Konšpiračná teória pomáha orientovať sa vo svete, odstraňuje neistotu z náhodného behu udalostí, a priamou, naratívnu formou odhaľuje logiku naoko náhodných udalostí či mocenskej štruktúry spoločnosti. Konšpiračné teórie azda najzreteľnejšie demonštrujú vlastnosť fám podávať zjednodušený obraz sveta, v ktorom je ľahké identifikovať stranu dobra a stranu zla, v ktorom nejestvujú náhody, ale zámernosť. Zodpovednosť za dianie vo svete možno jednoznačne pripísať konkrétnym osobám alebo inštitúciám. Základná konšpirativistická schéma globálneho sprisahania poskytuje univerzálny návod na odhalenie vinníka každej katastrofy (globálni sprisahanci v stereotypne prisudzovaných úlohách, univerzálni nepriatelia – Židia, USA, tajné spolky a medzinárodné finančné skupiny, ktorých cieľom je v konečnom dôsledku vlastné obohatenie sa, zničenie tradičných hodnôt a nastolenie Nového svetového poriadku). Dokonca i konšpiračné teórie, ktoré majú lokálny charakter a neuvažujú v tomto kontexte globálneho sprisahania, môžu neskôr veľmi ľahko vstupovať do diskurzov o globálnom sprisahaní a stať sa tak súčasťou ich informačnej databázy. V debatách o konšpiračných teóriách sa ujal i termín F. P. Mintza *conspiracism* (*konšpirativizmus*) ako taký spôsob interpretovania okolitého sveta, ktorý je podriadený „viere v prvoradú úlohu konšpirácií pri odhaľovaní histórie“. ¹⁶ Je istým ideologickým filtrom, ktorý reflektuje rôzne typy kolektívne zdieľaných sociálnych frustrácií. Komunikačná sieť internetových diskusných fór je nielen komunikačným kanálom a areopágom „alternatívnych“ názorov, ale pôsobí ako útočisko ľudí spojených mentalitou „obliehanej obce“. ¹⁷

Funkcia skupinovej identifikácie. Pomerne stabilnou naratívnu súčasťou konšpiračných teórií býva charakteristika tak „svojej“, ako i „druhej“ skupiny, a to podľa viacerých stabilných kritérií: typické aktivity, ciele, hodnoty, pozícia voči iným spoločenským skupinám, kritériá členstva. ¹⁸ Je to dôsledkom toho, že konšpiračné teórie viac či menej

participujú na určitých ideologických systémoch. Vzhľadom na zameranie mojej práce používam pojem ideológie ako istú viac či menej koherentnú sústavu presvedčení o principiálnych zákonitostiach fungovania ľudskej spoločnosti, resp. istej sociálnej skupiny, o tom, aké v nej existuje rozdelenie moci, stanovené skupinové hodnoty a ciele. Ideologické systémy obyčajne zreteľne vymedzujú morálne prijateľné a neprijateľné sféry uvažovania a konania, v rámci nich definujú aj konfrontačné línie súperiacich skupín „my“ a „oni“. V tomto zmysle možno aj ideologicky ukotvené konšpiračné teórie vnímať ako prejav boja o správnu interpretáciu jestvujúceho svetového poriadku.

ZÁKLADNÉ TEMATICKÉ OKRUHY KONŠPIRAČNÝCH TEÓRIÍ

V širokej tematickej škále konšpiračných teórií som sa osobitne zamerala na niektoré populárne témy, vzájomne prepájajúce politiku, vedu a náboženstvo. Podobne ako v iných krajinách, aj na Slovensku nachádza konšpirativizmus živnú pôdu najmä v prostredí radikálnych, resp. o ideologickú zmenu sa usilujúcich prúdov. Pritom rôzne ideológie si neraz vzájomne prepožičiavajú pomerne obmedzený stereotypný súbor nepriateľov či spôsobov argumentácie a aj v rámci zdanlivo nesúvisiacich sfér verejnej diskusie vytvárajú akési názorové koalície. Výstižne to vyjadril D. Pipes: „Konspirativizmus, ktorý je spíše mentalitou než špecifickým souborem postojů, může obsloužit každý politický názor nebo ideologii.“¹⁹ Na Slovensku môžeme tak v minulosti, ako i dnes vidieť ideologické vzťahy medzi extrémne pravicovo poňatým kresťanstvom a extrémnym nacionalizmom (spájajú ich okrem iného protiliberálne, v niektorých prípadoch i protižidovské a xenofóbne postoje). Nasledujúce témy patria podľa mojich doterajších skúseností k najčastejšie sa objavujúcim v konšpirativisticky ladenom internetovom prostredí a aj k najdiskutovanejším. Každá z týchto tém má svoje ideologické jadro zostavené zo základných presvedčení a symbolov. Toto pevné jadro je relatívne nemenné a v kruhu stúpencov sa nezvykne o ňom ďalej diskutovať. Konšpiračné teórie ako príbehy slúžia ako dôkazový materiál alebo poučné exemplum, utvrdzujúce publikum nielen v opodstatnenosti zdieľanej ideológie, ale aj v pocite jeho vnútornej súdržnosti.

V sledovaných diskusiách sú z účasti na celosvetovom sprisahaní obviňovaní najmä Židia, slobodomurári, jezuiti, USA a s nimi prepojené mocné finančnícke a masmediálne „korporácie“. Židia však pri tom zohrávajú kľúčovú úlohu – v stáročiami stereotypizovanej úlohe nepriateľov sú voľne zameniteľní a využívajú ako klišé, ktoré sa už ďalej nemusí dokazovať. Majú mať „na svedomí“ aj také kľúčové tragédie 20. storočia, ako vznik a dôsledky komunizmu či nacizmu, a to bez ohľadu na to, že sa stali ich prvými obeťami (v konšpirativistických argumentačných schémach je to v skutočnosti dôkazom ich rafinovanosti).

RE: Nový svetový poriadok

<Scipio> 01. 03. 2006 13:49 Skoro neobmedzeným pánom sveta je Rothschild and comp.. Jeho cieľom je vytvoriť z ľudstva beztvárú masu bez príslušenstva k rase, národu, štátu, vierovyznaniu či rodine, aby nebolo bázy, na ktorej by sa ľudia mohli proti nemu a jeho Iluminátom (najvyššie stupne slobodomurárov) zjednotiť. Takže nás čaká zničenie rás, národov, národných štátov, vierovyznaní a normálneho typu rodín. Začali pre istotu s bielou európskou rasou, keďže tá je najsilnejšia, najinteligentnejšia a najbohatšia (ročne ubúda cca 1,2 % príslušníkov európskej rasy) a dokázala im už viackrát skrížiť plány. Tentokrát sú na dobrej ceste k úplnému víťazstvu a totálnemu NWO.²⁰ Myslím si, že sa už splneniu ich cieľov nedá zabrániť – jedine ak by sa začali byť medzi sebou biť skôr ako nás úplne zničia, ale na to sa nedá spoliehať.²¹

Jezuitský rád je kategóriou menej rozšírenou a v každodenných verejných diskusiách sa s nimi ako so symbolom sprisahancov stretávame len výnimočne. No v prostredí „fanúšikov“ konšpiračných teórií (teda na internetových stránkach tematicky priamo venovaných konšpiračným teóriám) sú obľúbenou témou. Jezuiti sú akoby zrkadlovým obrazom židovského stereotypu, pričom v jednotlivých príbehoch vystupujú ako ich rovnocenní súper, alebo naopak spojenci. Funkciou týchto fám bolo využívanie antisemitských stereotypov v rámci antikatólickej propagandy v rétorike rôznych záujmových skupín.²²

Konšpirativizmus nachádza pôdu aj v diskusných fórach venovaných otázkam kresťanstva, a to opäť najmä v súvislosti s diskurzom stavajúcim na predstavách vonkajšieho ohrozenia aktuálnym spoločenským vývojom, ktorý sa javí byť neprirodzený a ohrozujúci tradičnú morálku. V kresťanských diskurzoch sa ideologická dualita medzi sférou dobra a zla objavuje aj vo vyjadrení protikladu „sveta“ a „Božieho ľudu“. Vyjadruje citeľný protiklad (nepochopenie alebo boj) medzi profánnou sférou žijúcou bez povedomia o Bohu (resp. dištancujúcou sa od aktívneho kresťanstva a cirkvi) a „Božím ľudom“ (cirkvou, aktívnymi veriacimi). Tento ostrý rozpor je základnou matricou, podľa ktorej sa interpretuje veľa aktuálnych spoločenských problémov, a zároveň je práve tou zložkou kresťanskej ideológie, ktorá môže ponúkať priestor aj na konšpirativistické úvahy. V tomto diskurze sa demonizácia nepriateľa prejavuje najzreteľnejšie vtedy, keď sa myslí doslovne - napríklad prejavy nebezpečného „modernizmu“²³ alebo i technologickej modernizácie bývajú interpretované ako dôsledok priameho pôsobenia Diabla ako reálnej bytosti.

Konšpiračné teórie v oblasti vedy sa často spájajú s protestom proti moderným „výdobytkom“ vedy a techniky, ktorých zničujúce pôsobenie na človeka a prírodu má byť utajované zo strany príslušných záujmových skupín. Keďže vďaka internetu majú dnes aj laici ľahký prístup k množstvu vedeckých i vedecky sa tváriacich informácií, cyberpriestor je opäť ideálnym prostredím na šírenie konšpirativistických špekulácií. S fámami o ohrození životného prostredia a zdravia ľudí v dôsledku zneužívania modernej vedy a techniky sa môžeme často stretnúť napríklad na webstránkach a v diskusných fórach zameraných na ezoteriku, paranormálne javy, alternatívnu medicínu a zdravý životný štýl. Obľúbenými témami sú napríklad skryté ničivé účinky bežne dostupných tovarov, ako fluoridové zubné pasty, mikrovlnné rúry, mobilné telefóny, ale aj tajné programy vlády USA na ovládanie ľudskej mysle, prírodných živlov (napr. hurikány a tsunami) atď. Dôležitou zložkou v argumentácii je opäť všemocnosť, bezohľadnosť (najmä skorumpovanosť) a masmediálna hegemonia aktérov nejakého komplotu (iniciátorov, vykonávateľov a pomáhačov). Vedecká komunita je (v niečom podobne ako židovskí či slobodomurárski sprisahanci) vnímaná ako elitársky, voči verejnosti pomerne uzavretý spolok a v postojoch voči nej sa mieša rešpekt s nedôverou.²⁴ Napriek snahe o používanie vedeckých výrazov, citácií autorít a zdanlivo logické vyvodzovanie týmto teóriám často uberá na hodnovernosti vedomé alebo nevedomé zavádzanie publika: moja skúsenosť so sledovanými textami bola taká, že citované meno často nepatrili kvalifikovaným odborníkom v danej oblasti, ale amatérskym konšpiračným teoretikom, citácie skutočných odborníkov bývajú vytrhnuté z kontextu, údaje sú často prispôbované potrebám teórie na úkor pravdivosti a objektívnosti.²⁵

DISKURZ A STRATÉGIE PRESVIEDČANIA

Diskurzy sa v lingvistike v širšom zmysle chápu ako konkrétne prejavy používania reči, pričom jednotlivé odlišnosti v ich definíciách sú ďalej určované konkrétnym vy-

medzením problému. I tu však dochádza k sporom, či ide o celý komunikačný akt, alebo len o jeho výsledný rečový produkt (prehovor, text). Pri analýze ideologických diskurzov sa uplatňujú rôzne filozofické koncepcie zdôrazňujúce funkciu diskurzu ako nástroja uplatňovania spoločenskej moci a ovplyvňovania verejnej mienky. V diele M. Foucaulta nadobúda koncepcia diskurzu postavenie hlavného nástroja tvorby sociálnych konštruktov. Diskurz v jeho chápaní nepredstavuje pasívny nástroj komunikácie, ktorý zohráva úlohu len pri samotnej verbalizácii sformulovaných myšlienok, ale naopak – je to historicky premenlivý, no vždy prítomný faktor utvárajúci a štrukturujúci naše myslenie, tvoriac hranice mysliteľného, poznateľného a akceptovateľného.²⁶

V spoločenskovednom priestore je teda diskurz pojmom, v ktorom ide o výmenu a jednanie v rámci vedomostných pravidiel, ktoré rozhodujú o tom, čo je dôležité a nedôležité, správne a nesprávne, ako aj o hodnotových horizontoch, v rámci ktorých sa vytvárajú spoločné alebo odlišné ciele a záujmy. Predmetom záujmu diskurzívnych analýz sa stávajú napríklad spôsoby argumentácie, ktoré môžu zdôvodniť nejaký cieľ alebo cestu k nemu tak, aby boli pre zúčastnených zrejme a prijateľné. Súčasťou charakteristiky diskurzu sú aj vymedzené kompetencie, ktoré rozhodujú o tom, kto a akým spôsobom sa smie na diskurze zúčastniť. V týchto širších filozofických konceptoch pojem diskurzu akoby prebral práve charakteristiky pojmu „skupinovej ideológie“, príp. „verejnej mienky“.

Už na začiatku je dôležité zdôrazniť, že diskurzívna analýza sama osebe nie je konkrétnou vedeckou metódou. Je širokou interdisciplinárnou sférou, oblasťou vedeckého záujmu, narábajúcou s pojmom diskurzu a uplatňujúcou rôzne typy analýz od formálnych lingvistických metód syntaxe alebo konverzačných výmen, cez rôzne typy naratívnych analýz, analýz argumentačných stratégií, až napríklad po metódy experimentálne orientovanej kognitívnej psychológie zameranej na pozorovanie procesov tvorby a porozumenia textov.²⁷

Ako relevantné k danej téme som vnímala najmä tézy sociolingvistu T. A. van Dijka, ktorý sa venuje kritickej diskurzívnej analýze ideologických textov²⁸ poznačených predsudkami. Van Dijk, ktorý sa pojmy ideológie a diskurzu vo svojej práci snaží navzájom teoreticky vymedziť, obmedzuje koncept diskurzu na verbálne prejavy sociálnej komunikácie. Vo svojej monografii *Ideology*²⁹ kladie dôraz na prepojenie kognitívnych, sociálnych a diskurzívnych parametrov skúmaných prejavov. Jeho teoretický model sa pokúša popísať kognitívne procesy, ktoré prebiehajú u prijímateľa textu, keď sú izolované zážitky, tvrdenia a symboly priradené k všeobecným schémam a potvrdzujú existujúce predsudky. Pri diskurzívnych analýzach je okrem samotného textu rovnako dôležitou stránkou výskumu i „kontext“. Van Dijk ho charakterizuje ako „štruktúrovaný súbor všetkých vlastností sociálnej situácie, ktoré sú potenciálne dôležité pre tvorbu, štruktúru, interpretáciu a funkcie textu a prehovoru“.³⁰ Upozorňuje na fakt, že na text a prehovor má vplyv ani nie tak samotný kontext ako nejaký objektívny jav, ale skôr kontextové modely hovoriacich. Tieto kontextové modely vyjadrujú to, ako účastníci počas komunikačnej udalosti vidia a interpretujú vlastnosti sociálnej situácie, ktorá sa ich momentálne týka.³¹

Pri sledovaní diskusií o konšpiračných teóriách ako konkrétnych vyjadreniach zdieľania určitého ideologického diskurzu môže diskurzívna analýza priniesť osvetlenie viacerých faktorov, ktoré pomáhajú vytvárať viac alebo menej účinné stratégie v procesoch ich šírenia. Spôsoby presviedčania sú síce v konkrétnych diskusiách silne podmienené celkovým ideologickým zameraním danej skupiny a príslušným kontextom, ale zároveň tu možno nájsť spoločné prvky, ktoré sú známe i z iných situácií

a typov diskurzov. Spomedzi klasických rétorických stratégií sú to napríklad rôzne formy analógií. Práve analógie považuje Rom Harré, zaoberajúci sa naratívnu psychológiou, za jeden z najčastejších nástrojov v procesoch presvedčania a manipulácie, využívaných napríklad vo vedeckých diskurzoch. Ich funkciou je dať do jednej roviny nové informácie so známymi, akceptovanými, resp. cenenými presvedčeniami, poznatkami či postojmi. Proces presvedčania sa však v mnou sledovaných diskusiách o konšpiračných teóriách neopiera len o spomínané analógie, ale aj o iné stratégie, vrátane manipulatívnych prostriedkov.³²

Tieto teórie mi pomohli lepšie sformulovať napríklad i odpoveď na otázku, prečo napriek úpornej argumentácii medzi stúpencami či odporcami konšpiračných teórií nikdy nedochádzalo k zásadnejším zmenám tvrdení.

Van Dijk v tejto súvislosti poznamenáva, že spolu s prijímaním samotných ideí si ľudia uvedomujú i spoločenský rozmer tohto procesu, teda:

- že pre prijímanie a zmenu názorov je potrebná spoločenská interakcia;
- že táto sa odohráva v skupinovom súperení „my“ a „oni“;
- že súperiace tábory majú svoje argumenty, ktorými obhajujú svoju pravdu a
- že názory sa môžu vzťahovať na členov spoločenskej skupiny alebo kategórie.

Toto sú podľa van Dijka navzájom prepojené kognitívne a sociálne podmienky diskurzívneho vplyvu na ideológiu.³³ Preto sú pri zvažovaní a hodnotení názorov prijímateľmi okrem samotného obsahu dôležité tiež príslušné kontextové modely ich komunikácie, teda osobnosť šíriteľov (príslušnosť k skupine, vystupovanie, zjav a pod.), ale aj prostredie, okolnosti a iné aspekty komunikačného aktu. Toto všetko vplýva na dôveryhodnosť šírených názorov, z čoho vychádzam i pri nasledujúcich analýzach vybraných diskusií.

Rozhodla som sa sledovať autentické internetové diskusie a analyzovať ich nielen ako texty, ale najmä ako príklady diskurzov s určitými kontextami vyplývajúcimi z technických, situačných a osobnostných faktorov.³⁴ Ako metódu výskumu som si zvolila nezúčastnené pozorovanie diskusií na tých internetových stránkach, ktoré vykazovali zreteľné hlásenie sa k určitej ideologickej orientácii.³⁵ Na základe týchto pozorovaní som si – s ohľadom na snahu určiť základné charakteristiky konšpiračných teórií ako argumentačného typu naratívnych podaní – vytipovala niektoré špecifické žánrové charakteristiky. Tie som analyzovala priamo pomocou vybraných textov konšpiračných teórií a diskusií o nich.

NÁSTROJE LEGITIMIZÁCIE NEGATÍVNYCH ETNICKÝCH STEREOTYPOV V KONŠPIRAČNÝCH TEÓRIÁCH O MAĎARSKÝCH PROTISLOVENSKÝCH SPRISAHANIACH

Ako som už uviedla, konšpiračné teórie predstavujú výrazný nástroj inštrumentalizácie skupinového antagonizmu a demonizácie druhej skupiny. Ako súčasť skupinovej ideológie sa stávajú argumentmi pre legitimizáciu negatívnych postojov členov jednej skupiny voči druhej. V medzinárodných konfliktoch (otvorených i latentných) nie je o tieto teórie núdza a neraz sú súčasťou ideologického dedičstva predošlých generácií. Tradované obrazy o skupine sa pretavujú do petrifikovaných stereotypov, ale až s použitím teórie o sprisahaní, resp. o blížiacej sa hrozbe zo strany tejto skupiny nadobúda diskurz nacionalistickej ideológie i rozmer legitímnosti, teda morálnej povinnosti brániť „svoj“ národ.

Propaganda týchto konfliktov čerpá predovšetkým z dokazovania si historických krívd a vyzdvihovania pozitív a prínosov „svojho“ národa v priebehu dejín. V slovenskom

diskurze badať rezíduá nacionalistickej propagandy z 19. a prvej polovice 20. storočia, a to najmä v znovuoživovaní kliše a stereotypov o tisícročnom útlaku a o priebehu zániku Veľkej Moravy, o pôvode a kolektívnej povahe Maďarov a Slovákov atď. I v rámci týchto konfliktov je pre ideologickú propagandu typický sklon vnímať protivníka v konšpiratívnom svetle.

Spomedzi slovenských diskusných fór sa týmto smerom uberajú debaty aj na doméne www.prop.sk. Je to doména, ktorá sa z ideologického hľadiska javí ako preferujúca slovenský a slovanský nacionalizmus, no zároveň neraz explicitne propaguje aj tzv. biely nacionalizmus³⁶ blízky rasizmu. Jej proklamovaným ideologickým protivníkom je kozmopolitizmus (častejšie používaným termínom v tomto diskurze je však „svetoobčianstvo“), spojený s princípmi multikulturalizmu a liberalizmu.³⁷

Zameranie i náplň tejto webovej stránky sú inšpirované zahraničnými vzormi. Témy sú orientované pomerne jednostranne, poukazujú na ovládanie politiky, médií a vlastne celého ľudstva USA, Židmi, resp. sionistami atď. Odmietajú však akékoľvek obvinenia z antisemitizmu, keďže: „Antisemitmi sa stávajú predstavitelia svetovej politickej scény za jednoduché kritické poznámky o izraelskej politike voči Palestíne, profesori, spisovatelia a tiež radoví občania. Naším cieľom však paradoxne nie je kritika židovstva, ale moci. Kritizovali by sme každého a kohokoľvek, kto by vplýval na naše denné životy, kto by ovplyvňoval chod udalostí doma a vo svete.“ Okrem proklamovaného židovsko-slovenského, židovsko-kresťanského a vôbec židovsko-civilizačného konfliktu (spojeného, samozrejme, s USA, ideami otvorenej a liberálnej spoločnosti a pod.) sa v diskusných fórach zdôrazňuje i slovensko-maďarské napätie. Prejavuje sa to nielen vo viere v akútne nebezpečenstvo maďarského šovinizmu, ktoré hrozí zánikom Slovenska, ale i v odsudzovaní a negatívnom stereotypizovaní Maďarov, ich etnických znakov a histórie.

Do sprisahaneckej teórie sa v diskusióch na uvedenej doméne sformovala napríklad aj známa kauza študentky maďarskej národnosti Hedvigy Malinovej, ktorá sa mala dňa 25. 8. 2006 v Nitre stať obeťou etnického násillia. Malinová vypovedala, že krátko pred útokom ju počuli s niekým prehovoriť po maďarsky, na čo ju útočníci surovo zbili a na tričko jej napísali „Maďari za Dunaj“. Táto udalosť prudko rozvírila nielen slovenskú a maďarskú verejnú mienku, ale mala prudkú odozvu aj na diplomatickom poli.³⁸ Okrem „všedného“ latentného etnického napätia bolo totiž politické ovzdušie vybičované vstupom Slovenskej národnej strany do vlády, čo sa prejavilo rôznymi vzájomnými provokáciami, ako napríklad provokačné heslá plagátov na tribúnach maďarských futbalových fanúšikov, alebo videozáznam pálenia maďarskej štátnej vlajky. Už spomínaný videozáznam vzbudil mediálnu pozornosť i v zahraničí, pričom na internetových diskusióch bolo opäť možné nájsť konšpirativisticky ladené interpretácie.³⁹

Na mnou sledovaných diskusných fórach sa spočiatku o správe o napadnutí dievčaťa nediskutovalo. Situácia sa zmenila, až keď nastala zmena v oficiálnej interpretácii skutku, teda keď sa z obete stal obvinený a Malinová sa stala na základe verejného vystúpenia ministra vnútra terčom podozrení z krivej výpovede. Tieto boli podporené dokonca i vyhláseniami premiéra R. Fica, ktorý reagoval na spochybňovanie oficiálnych záverov kauzy, že „Prípád študentky z Nitry bol prípadom, ktorý mal viesť k likvidácii tejto vlády“, a „Keďže pravda sa ukazuje úplne inak, niekto potrebuje držať tento prípad stále pri živote, za každú cenu.“⁴⁰

Táto interpretácia medzi diskutujúcimi zarezonovala natoľko, že sa daná udalosť v rámci diskusných tém ocitla počtom príspevkom na poprednom mieste. Niektorí dis-

kutujúci okrem invektív na jej osobu a „Maďarov“ vyjadrovali tušenie alebo i presvedčenie o konšpirácii z „maďarskej“ strany (maďarských politikov, resp. ich spojencov zo Strany maďarskej koalície).

(Citáty z diskusie na www.prop.sk z 12. a 13. 9. 2005:

|_RE: Maďarka Hedviga M. si vymyslela napadnutie.

<Maros> 12. 09. 2006 17:17

1. Oni to potvrdili tým čo to este nevedeli alebo nechceli vedieť.
2. To ukazuje zase jedno ze zlo na Slovensku su maďari.
3. Zdravim Slovanov. ...

|_RE: Maďarka Hedviga M. si vymyslela napadnutie.

<Arkan> 12. 09. 2006 18:42

4. Vážení a čo ste čakali veď od úplného začiatku to smrdelo konšpiráciou pod taktovkou SMK, práve táto strana z toho chcela vydobiť politický kapitál!
5. Dúfam, že mladá bude odsúdená
6. a ešte viacej dúfam že polícia začne preverovať či nestál niekto v pozadí!)

|_RE: ...

<stan> 12. 0. 2006 23:19 7. zaujímavých je na veci niekoľko javov

8. a to – maďarská strana (čiastočne aj SMK) odmieta policajnému vyšetrovaniu veriť...
9. ...neverím, že študentku napadla táto myšlienka len tak v stredu poobede na prechádzke parkom...
10. ... ťažko je mi uveriť aj oficiálnej teórii, keďže pokiaľ viem slovenských politikov odmietala v nemocnici prijať a prijala len maďarských

|_RE: ...

<bogy> 12. 09. 2006 23:35

11. Aj keď je to cele vážna vec, riadne som sa nasmial, keď ukazovali v telke fantomove skice údajných utocníkov. vyzerali skor ako keby boli z marsu alebo z inej galaxie...
12. Ale teraz vážne. Bolo by treba vyšetrit ako to cele vzniklo. Ci si to dievca vsetko vymyslela sama. Alebo jej niekto „nasepkal“ čo ma urobiť...
13. Samozrejme, zodpovedných treba odsudit. ...

|_RE: ...

<Slavonka> 12. 09. 2006 23:37

14. stalo sa to ráno cca o 8:00-8:30 keď išla na skusku z maďarskeho jazyka.
15. ale aj tak si myslím, že len tak ju tá myšlienka nenapadla. zamazať sa krvou, prehryznúť si peru a popísať si blúzku ako aj vymyslieť priebeh napadnutia to určite bolo premyslené skor.

|_RE: ...

<bogy> 13. 09. 2006 00:00

16. Cokolvek sa na svete udeje, treba si položiť otázku, ktorú si kladli už v starej rímskej ríši: „Qui bono?“ – „kto má z toho prospech?“.
17. Myslím, že je nám jasné, kto chcel tazit z tejto aferky....)

Stanovisko slovenského ministra vnútra a slovenskej polície bolo v súlade s ideologickým zameraním účastníkov diskusie, čo pre „Marosa“ znamenalo satisfakciu voči ideologickým oponentom (resp. tým, „čo to ešte nevedeli“) (r. 1) a v rámci ním prijatého kontextového modelu potvrdilo jednu z jeho základných ideologických axiém (r. 2). Ďalšia diskusia už hľadala príčiny a konkrétnych vinníkov: zrejmy maďarský nepriateľ síce vyplynul z príslušného kontextového modelu účastníka „Arkana“ - okrem „mladej“ je ním aj SMK (r. 4-5), ale predsa len by si prial dostať i detaily tohto sprisahania, ktoré by prinieslo ďalšie vyšetrovanie (6). Kým ďalšie príspevky stále upozorňujú na nejasnosti a nedostatok ďalších informácií o širšom sprisahaní (7-13), napokon toto váhanie

odmieta „bogy“ konvenčným (a v konšpirativistickej logike frekventovaným) výcho-
diskovým argumentom „Qui bono?“ (16), ktorého riešenie je „nám“ jasné (17).

Príkladom lokálneho typu konšpiračných teórií pri interpretácii napadnutia Hedvi-
gy Malinovej ako naplánovanej protivládnej akcie sú i fámy, že v skutočnosti na ňu ne-
zaútočili slovenskí skinheadi, ale maďarskí extrémisti (konkrétne členovia organizácie
64 žúp), aby umelo vyvolali odsúdenie slovenského šovinizmu. V tomto prípade je to
opäť zaužívaný postup v ideologickom boji – „vymeniť úlohy agresora a obeť.“⁴¹

Podobne sa končí i debata v paralelnej „Hedviga, ako si to urobila“ téme na tej istej
doméne:

|_RE: hedviga ako to robis

plamenista 12. 12. 2010 15:00

Kauza Hedviga M. ešte nezaspala a budeme ju tu zrejme ešte rozoberať. Kauza je v záujme ur-
čitých osôb, lebo v nej nijaký Slovák nebol (zatiaľ) obvinený z rasizmu. „Vyšetrovanie“ sa
zrejme obnoví a my budeme otvárať oči, čo všetko sa ešte nevyšetrilo. Je to záujem určitých
politických kruhov, na ktoré netreba ukazovať prstom aby sme pochopili ktoré sú to. Je to nie-
čo, čo sa nesmie dopustiť aby zaspalo, podobne ako zákon o štátnom jazyku, ktorý je sústav-
ne perzekvovaný a neprestajne menený. Kauza Hedviga dostane bodku za celým procesom
až vtedy, keď keď sa konečne „nájde vinník“.

|_Obraz statnej moci v pripade Hedviga ...

Clementis 12. 12. 2010 17:42 MUDr. Jozef Hasto

Na traumatologickom oddelení nitrianskej nemocnice kolegovia určili presne nasledujúce
zranenia: opuch tváre v lícnej oblasti vľavo, opuch koreňa nosa – pohmatová bolestivosť v ob-
lasti opuchu, opuch a drobné natrhnutie dolnej pery vedľa stredu vpravo, zaschnutá krv z otvo-
rov po náušniciach, mierny opuch obojstranne, pohmatová bolestivosť sánky vedľa stredu vľa-
vo, pohmatová bolestivosť stoličiek vľavo dolu. Končatiny: začervenanie a pohmatová citlivosť
predných a vnútorných plôch oboch stehien Neurologické vyšetrenie, zhrnutie: commotio ce-
rebri – otras mozgu, contusio faciei – pomliaždenie tváre, contusio auriculae bilat – pomliaž-
denie ušnic obojstranne, akútna stresová porucha.

Diagnóza: commotio cerebri – otras mozgu contusio faciei 1. sin. et nasi – pomliaždenie tváre
vľavo a nosa, contusio mandibulae 1. sin – pomliaždenie dolnej čeľuste vľavo, contusio et exo-
riatio auriculae bilat. – pomliaždenie a poranenie ušnic obojstranne, contusio par abdominis
et reg. femoris bilat - pomliaždenie steny brušnej a oblasti stehien obojstranne.

O tomto povedal premiér, minister vnútra, policajný prezident, a neskôr aj dekan lekárskej fa-
kulty, že Hedviga neutrpela zranenia, lebo k útoku ani nedošlo.

...

|_RE: Vladimir Pavlik zatiaľ na prope citovany nebol

Kalti 13. 12. 2010 11:22

Clementis, prvý právnik Malinovej bol poslanec SMK Gabor Gal. Keď sa všetko prevalilo a vy-
vinulo inak, tak sa zdekoval. Ja ti poviem ine – keď sa ten skutok stal, myslel som si, že je to
pravda. V NR je dosť magorov schopných takýchto vecí. Nepochyboval som, ani nebol dôvod.
Ale – keď sa objavila jej DNA na obalke, na znamke, keď jej doklady poslali zo susednej dedi-
ny (tak to už je sprostota na n-túúú, od toho vacsia je snáď napísať na dvere, že kľuce sú pod
rohožkou) utocníci, a o ďalších hlupostiach nevraviac, nikto s IQ nad 45 okrem Csakyho a Du-
raya a tých čo už nemohli cuvnuť, nemohol pochybovať, že Malinova klame. Ono možno to
bolo takto: Malinova ktorá toho bezťak v hlave vela nemala sa nestihla naučiť na statnice...
Spanikarila, stresovala, a tu zrazu ju napadlo – už mi tu pár krat v NR vynadali do xxxxxx ma-
darov... čo keby ma tak napadli? no a milá hedviga sa vyvalala v jarku po parku, trocha si
otrieskala hlavu, nacarbala na bluzku ZA DUNAI a sla na statnice... a keď ju komisia zbadala,
zhrozila sa... ved takto nemože pristúpiť k statniciam!!!! chuda deva!!! hnusní skinheadi ju
takto doriadili!!! Dohrmela sanitka, dohrmeli ale aj novinari. A už sa toho chytili maďarske

a ine kruhy, ktorým nebola po voľi koalícia Smer-SNS-HZDS... a všetko už išlo mimo Hedvigi... Keď tu zrazu... bublina začala plásnuť... čo teraz? budeme vyzerat ako hlupáci? my „slusni“ ľudia a neomylní „intelektuali“? No to teda nie!!! Keď už, nech to dopadne aspoň ako strategicky pat!!! Nech ostanu navždy pochybnosti! my budeme tvrdiť svoje, oni svoje a verejnosť na to časom zabudne, alebo nebude vedieť ako to naozaj bolo! Ved' nám stacilo už jeden Tupy, ktorého sme pripísali na vrub neexistujúcim neonacistom a osadili mu sochu a tabuľu! To nič, že sme nikomu nič nedokázali, hoci sme preverili všetkých skinheadov a neonacistov po Slovensku, to verejnosť nevie. Ani to nevie, že sme preverili tiež všetkých nitrianskych skinheadov a chuliganov... Dolezte je, stále omieľat, že nie Hedviga, ale statná moc klame! Nech to stojí čo to stojí! A náš renomovaný právnik ju z toho vyseka!!!

Tak čo Clementis, je uveriteľná takto verzia? Podľa mňa je oveľa realnejšia, ako tá tvoja o jej nevine....

|_RE: Vladimír Pavlík zatiaľ na prope citovaný nebol

plamenista 13. 12. 2010 12:30 Táto teória má niečo do seba a môže byť pravdivá. Je tu možnosť, že na tomto vykonštruovanom prípade mali, a možno ho i zorganizovali za účelom národnostného napätia isté politické strany, nebolo by to prvý raz, také provokácie sa vlečú dejinami od dávnej minulosti.

Nitra je slovenské mesto, ale jej okolie je obývané silnou maďarskou menšinou, takže obyvatelia sú na maďarčinu ktorú tu počuť na každom kroku zvyknutí, takže treba vážne pochybovať už len o tom, že by sa vôbec niekto pozastavil, resp. zaregistroval, že niekto použil telefón a hovoril doň maďarčinou. Stačí si zájsť na rínek, vyzerá to tam ako v Babylone, takmer všetci predávajúci hovoria po Maďarsky. Ďalej je tam nejaká maďarská katedra vysokej školy a i profesori v nej sú väčšinou maďarskej národnosti. V minulosti SMK zorganizovala v nitrianskych uliciach akýsi protestný sprievod bez akejkoľvek ujmy na zdraví rebelantov, skôr boli Nitranom na smiech. *Prípad „Hedviga“ teda mala svoj účel a cieľ a je isté, že neskrsol v jej hlave. Súhlasila stať sa obeťným baránkom, čím zabila jednou ranou dve muchy: Rozvírila národnostnú politickú hladinu a súčasne sa stala „slávnou“.*⁴²

Podobné vysvetlenie kauzy našlo *analógiu* s francúzskym prípadom zinscenovaného rasistického útoku, známym ako kauza Leblanc, kde bola údajná obeť odsúdená za krivú obžalobu a podvod. Spomínaná kauza sa udiala v Paríži v roku 2004 a jej aktérkou bola vtedy 23-ročná Marie-Leonie Leblanc, matka 13-mesačného bábätka. Podľa výpovede, ktorú šla podať na miestnu políciu, ju mala 9. 7. 2004 vo vlaku slovne aj fyzicky napadnúť skupina šiestich mladíkov arabského pôvodu, pretože ju považovali za Židovku. Mali prevrhnúť kočiar s jej dieťaťom, z nej strhnúť šaty a na brucho popisovačom nakresliť svastiku. Spolucestujúci pritom vraj vôbec nezareagovali. Škandál, ktorý na základe toho vypukol, mal i medzinárodný ohlas, keďže naň zareagoval aj izraelský predseda vlády Ariel Sharon. Ukázalo sa však, že šlo o vymyslený incident – po štyroch dňoch výpovedí stiahla a priznala, že poranenia si spôsobila sama, dôvodom bola údajne snaha upútať pozornosť svojho okolia. Jej čin ju stál verejné odsúdenie ústami francúzskeho premiéra, ako aj dvojročný podmienený trest odňatia slobody.⁴³ Pomocou tejto analógie si teda incident mala vymyslieť i H. Malinová, pričom očividné zranenia jej vo fantázii diskutujúcich mohol spôsobiť jej priateľ. To však nič nemenilo na snahe zotrvať v stanovených ideologických rámcoch, a teda iniciátormi tohto incidentu mali byť intrigy strany SMK a hlavným zodpovedným sám predseda Csáky.

Same komicke podobnosti s prípadom Leblanc

Toto na pere tu modrinu jej (Leblanc) takisto ako roztrhanie siat a vrypy nackovských a iných

rasistických symbolov na jej telo spravil taktiez priateľ so slovami a teraz zavri oči , bude to trochu bolieť aby to vyzeralo realne ,neboj dam pozor na zuby ,len aby to vyzeralo zvonku napuchnute a vrazil jej pastou dva krat kratko do vrchnej casti nou nastavenych ust...

Je len smutne ze taketo „hrube fauly“ na pravnosť v nasej spoločnosti prave tych ktorí sa prehlasuju byť jej minoritnymi donormi (SMK) nie su v nasej spoločnosti potrestane.. Ale u nas neboli potrestane ani zlociny komunizmu, ani zlociny rokov 90tych a tak toto je len kratky a smrdlavý prd v historii SMK eskalácii a karavana ide dalej. ... Jedine keby Monsieur Csaky mal chut nadalej eskalovat tak by sa to mohlo kompletne rozbalit ako vo Francúzsku do tvrdsich pravnych nasledkov..

| 19. 10. 2006, 11:46 |⁴⁴

V týchto diskusiách (až na malé výnimky) nedochádzalo k procesom presvedčania medzi jednotlivými prispievateľmi, pretože takmer nikto z nich nepripustil, že by Malinová mohla mať pravdu a svojimi názormi sa navzájom podporovali. Polemika tu prebieha v inej rovine – preto, že je v nej pasívne prítomný „hlas“ tej časti médií a verejnej mienky, ktorá verila Malinovej verzii. Funkciou tejto analógie tu bola jednak legitimizácia subjektívneho modelu spornej udalosti u daného diskutéra, ale i legitimizácia oficiálnej (minister vnútra, polícia) interpretácie prípadu. Na iných diskusných stránkach bol však tento prípad ideálnou pôdou na hľadanie možnej konšpirácie zo strany oboch zainteresovaných činiteľov: obvinenej i polície (resp. slovenskej vlády zastúpenej ministrom vnútra R. Kaliňákom, ktorý sa v tejto veci verejne angažoval počas vyšetrovania i pri zverejnení ich výsledkov). Je v ňom totiž doposiaľ prítomných viacero nevyjasnených faktov a okolností, ktoré môžu spochybniť každú definitívnu interpretáciu. Na základe diskusných príspevkov je zreteľne vidieť, že okrem samotných faktov vstupujú do tvorby príslušných interpretácií predovšetkým predošlé postoje voči terajšej slovenskej vláde, polícii, voči predstaviteľom politiky maďarskej menšiny či voči maďarskej menšine ako takej.⁴⁵ Aj tento príklad ukazuje, že vytváranie mentálnych modelov o udalosti, ktorá by sama osebe mohla byť ideologicky neutrálna (napadnutie dievčaťa dvoma násilníkmi), bolo zreteľne ovplyvnené predošlými presvedčeniami o slovensko-maďarskom napätí, teda vychádzali zo zdieľaní príslušných ideologických presvedčení. Incident sa stal súčasťou existujúcich súperiacich etnických ideologických schém, pomerne stabilných a natoľko stereotypizovaných, že pre ich nositeľov sa stali sprisahanecké vysvetlenia relevantnou náhradou za chýbajúce fakty.

Bez ohľadu na reálny stav vecí nemožno uprieť istú oprávnenosť uvedenej analógie medzi kauzami H. Malinovej a kauzou Leblanc vzhľadom na zjavnú podobnosť okolností, za ktorých sa údajné incidenty udiali. Pre nacionalisticky ladené protimaďarské konšpirativistické úvahy sú však oveľa typickejšie, oveľa účelovejšie a nepodloženejšie analógie, prepájajúce lokálne konšpirácie a obrazy nepriateľa so stereotypizovaným globálnym konšpirativistickým systémom. Na stránke www.prop.sk sa rozvíjala analógia týkajúca sa prirodzených, vrodenných daností Maďarov a Židov, s cieľom kolektívnej dehonestácie maďarského národa.

Téma: maďari

autor: usa slovak, 20. 04. 2006 14:36

...

1. S tými tureckými Chazarmi, ktorí sa prezliekli za židov, zmenili si meno na Aškenázi a terorizujú celý svet svojou šovinistickou a rasistickou politikou Talmudu máme nevybavené účty už spred tisíc rokov....

2. ... Podobne ako Rusko (pod vplyvom Chazarov) i Stredná Európa je pod vplyvom turkotárskeho plemena ktoré sa volá Maďari. Tí istí (Slobodomurári - Sionisti, Ilumináti) čo zapríčinili rozpad Rakúsko - Uhorska znova po dobrých ziskoch vo svetových vojnách vháňajú národy do spoločného štátu EU a to pod rúškom humanizmu, demokracie, ochrane pred terorizmom a príslubom ekonomického rastu. Likvidujú národné povedomie za použitia práv menšín. V tomto je podporovaná i turkotatárska (Maďari) menšina na Slovensku. Tento nie európsky cudzí element uprostred Európy je veľmi vhodný na balancovanie politických situácií v tejto oblasti. Je podobnosť Maďarov a Chazarov - Turkotatárov v Rusku náhodná? Okolité národy majú tento cudzí element v zuboch a to vyhovuje architektom temnej budúcnosti Európy. SMK vedome alebo nevedome plní navodené situácie a plány... Toľko médiami ospevovaný Bugár sa smeje že Slováci ešte nedospeli nato, aby si zvolili Maďara za prezidenta.

3. *Slobodomurárom - Sionistom vždy vyhovoval tento umelo vytvorený pseudo národ a satanistické plemeno, ktoré si udržuje povedomie pomocou historických klamstiev. Ich sklon ku satanistickým rituálom-vampirizmus - pitie ľudskej krvi a kanibalizmus* (to pociťujú okolité národy dodnes len v inej forme), ktorý praktizovali na dobytom území Veľkej Moravy (dobytom so súhlasom Templárskych kráľov - lebo Slovania a kresťanstvo bol ich a stále je hlavný nepriateľ) bol vždy sympatický predchodcom slobodomurárstva, templárom. Dodnes sa praktizuje v tajnej satanistickej organizácii Sharkáni Rend v Budapešti - templári maltézskeho rádu a to pod rúškom kresťanstva, humanizmu, demokracie a dokonca i za predošlého komunizmu.

4. Je pravda, že úsilie o odnárodňovanie prebieha vo všetkých kandidátskych - žobrajúcich /nových/ krajinách a to za pomoci tzv. modrých slobodomurárov - modrá je dobrá! Likvidácia národného majetku - privatizácia, likvidácia kultúry - 19% rovná daň a nahrádzanie kultúry sionistickým hollywoodskym odpadom a tiež nadradenie práv menšiny nad práva národa - Maďari - Turkotatári a ich bratia Cigáni na Slovensku a ostatných krajinách. Likvidácia slovenského školstva na juhu Slovenska, otvorenie maďarskej univerzity na našom území ktorá má slúžiť ako trojský kôň maďarského šovinizmu, pokus o používanie ich jazyka v slov. parlamente. Zdá sa že korupčné aféry v rezorte pôdohospodárstva niesu podstatné pre slovenské média. Je to preto že tento rezort je spravovaný s SMK? Zem - pôdu Slovenska znovu kontrolujú turkotatárske opice a pomaďarčený odpad... Je isté pokiaľ bude toto prekliate ázijské maďarské plemeno usadené v karpatskej kotline pokoj nebude. Budú Slováci čakať na rozhodnutie Boha? Boh zatratil Avarov zatratí i Maďarov?! *Toto všetko pomáha vmanipulovať práve národy Európy do tupého stáda, ktoré bude zneužitá v ďalšej svetovej vojne, ktorá má za bezpečie víťazstvo Slobodomurárstva - Sionizmu na svete a to pod zvrchovanou kontrolou Iluminátov* (Rotshild, Britská kráľovská rodina, Bushov klan etc.)

5. Maďari, ako satanistický národ, v diele Emila Páleša - Angelológia, Mars www.sophia.sk Ten kto práma jazyk Maďarov práma dych Satanov! Budapešť centrum Templárov - Satanistov v diele Davida Ickeho - Children of the Matrix www.davidicke.com v anglickom jazyku a ostatných svetových jazykoch. www.cuttingedge.org www.infowars.com www.coasttocoastam.com www.luno.hu www.prisonplanet.com www.630ched.com www.cfun.com www.weat-herwars.info www.volny.cz/l_kopecky/ www.snj.szm.sk www.jsm.szm.sk Slováci čítajte! www.prop.sk Slováci poďme proti prúdu! www.pozorovatel.cjb.net

...

Téza o chazarskom pôvode európskych Židov⁴⁶ pôvodne, paradoxne, čerpá z prožidovskej apologetiky, ktorá mala v časoch prudkého antisemitizmu dokázať, že v Európe žijúci Aškenáziovia sú v skutočnosti z etnického hľadiska nie semitského, ale turkotatárskeho pôvodu. Z tohto etnického príbuzenstva sú vyvedené i historicky nemenné povahové črty a spoločné záujmy Maďarov a nepravých „Židov“ (ktorí nemajú nič spoločné s biblickým vyvoleným národom). A ak je „zrejmé“, že títo chazar-

skí Židia chcú ovládnuť svet vytvorením nového svetového poriadku a zničením pôvodných európskych národov, na to isté sa zameriavajú, či už vedome alebo ako židovský nástroj, aj ich príbuzní – Maďari.

Horeuvedený diskusný príspevok okrem tejto teórie Maďarom dokonca prisúdil aj staré antisemitské teórie o prirodzených sklonoch k okultizmu a vampirizmu. Sklony k zvrátenostiam, ktoré sú pripisované na vrub Židom a ktoré majú byť – v rámci ďalších analógií – typické i pre dnešnú dekadentnú dobu (homosexualizácia spoločnosti, všeobecný úpadok mužskej populácie, presadzovanie rovnosti pohlaví, rozpad rodín, nárast sklonov k duševným poruchám atď.), súvisia s ich vrodenu degeneráciou. Táto teória, ktorá je čiastočne upravenou tézou o degenerácii spoločnosti ruského autora G. Klimova (Červená inkvizícia), autora popularizovaného webstránkou prop.sk, je v mnohom blízka nacistickým rasovým teóriám. Zároveň je v súlade s koncepciou nečistoty, známou z vnímania opozície svoj-cudzí, pričom v sledovanej diskusii je prenesená i do teórií o zdegenerovanosti maďarského etnika, ktoré je po genetickej stránke v porovnaní so Slovanmi rovnako bezcenné, resp. škodlivé ako židovské.

Ostatné časti príspevku demonštrujú opakujúce sa argumentačné stratégie konšpiračných teórií – spájanie ideologických nepriateľov do jedného sprisahaneckého zväzku (4.), odkazy na konšpirativistami obľúbenú tému templárov a slobodomurárov (3.–4.), citovanie zdrojov, ktoré sú opäť výrazne konšpirativistické, príp. pseudovedecké (5.).

VŠEOBECNÉ ZÁVERY Z VÝSLEDKOV POZOROVANÍ ARGUMENTAČNÝCH STRATÉGIÍ KONŠPIRAČNÝCH TEÓRIÍ

Na tomto mieste sa pokúsim stručne zhodnotiť výsledky svojich pozorovaní diskusných fór. V kontexte reflexií skupinového napätia (v nami sledovaných tenziách medzi extrémnymi slovenskými nacionalistami a „Maďarmi“, alebo medzi kresťanmi a Židmi či slobodomurármi) sa i v konšpiračných teóriách ukazuje byť základnou stratégiou *výmena agresora a obete* – konšpiračná teória presviedča o oprávnenosti agresívnych postojov voči členom „ich“ skupiny vďaka tomu, že odhaľuje „nimi“ pripravované sprisahanie proti „nám“. Podobne je to aj vo sfére konšpiračných teórií hovoriacich o zámerne utajovanom negatívnom pôsobení technických, zdravotných či potravinových produktov na ľudské zdravie – tam sú podstatnou zložkou argumentačnej línie odhalenia legitimizujúce intuitívnu nedôveru voči „umelým“ alebo „neprirodzeným“ produktom vedy a priemyslu.

Potvrdil sa predpoklad, že v diskusiách, ktorých podstatou bola priama alebo nepriama polemika, obyčajne nedochádza k zásadnejším zmenám ideologických postojov a presvedčení. Potvrdili sa tu tézy T. van Dijka, že v prípadoch takejto polemiky je vytváranie subjektívnych mentálnych modelov o diskutovaných skutočnostiach i o samotnom diskurze (o jeho účastníkoch, stratégiách i cieľoch) príliš silne ukotvené v príslušných ideologických mantineloch. Pre tendenciu prikloniť sa k istému názoru alebo zamietnuť ho mali v tomto prípade veľký význam i rôzne širšie súvislosti, ovplyvňujúce tvorbu modelu tejto diskusie: predošlé skúsenosti s osobou, ktorá bola predmetom polemiky, ale i uvedomenie si ideologických rozdielov u ostatných účastníkov diskusie ako dôležitý faktor pri hodnotení relevantnosti ich výrokov, v náboženských diskurzoch zdieľanie podobného typu spirituality a s tým spojené podobné životné skúsenosti ako predpoklad pre názorové spojenectvo atď. Podobne i v diskusiách týkajúcich sa maďarského sprisahania v prípade kauzy Hedvigy Malinovej sa význam kontextových modelov udalostí viazal predovšetkým na predošlé postoje voči „Maďarom“, SMK, slovenským politikom alebo slovenskej polícii. Dôležitými zložkami argumentá-

cie sa ukázali byť napríklad prvky *autority zdrojov a kompetencie diskutujúcich*. Môj výskum ukázal, že práve konšpirativizmus, ktorý je v rámci rôznych domén spoločenskej komunikácie univerzálnym ideologickým nástrojom, môže ponúkať efektívne diskurzívne nástroje brániace rýchlym zmenám v ideologických presvedčeniach diskutujúcich. Diskurzívnym prejavom týchto bariér boli nasledujúce „obránné stratégie“:

- uplatnením špecificky konšpirativistickej argumentácie typu *ad hominem* – vylúčenie oponentov z diskurzu nielen ich obvinením z nekompetencie a zaujatosti. Sú diskreditovaní na základe jasne morálne dualizovaného rozdelenia sveta obvineniami z (vedomého alebo nevedomého) priklonenia sa k strane zla, ako obete manipulácie sprisahancov alebo ako ich priami stúpenci;

- preklenovanie rozporov pri konfrontácii s faktami odporujúcimi teóriám vďaka bohatým interpretačným možnostiam tajomstvami opradených univerzálnych konšpirativistických symbolov a obrazov nepriateľa (bohaté konotácie spojené s pojmami sprisahaného židovstva, tajných spolkov, medzinárodných korporácií);

- ignorovanie časových, geografických i psychologických limitov v obraze nepriateľa, čo uľahčuje kumuláciu a prepájanie jednotlivých teórií a potvrdzuje zosieťovanosť a nenáhodnosť daných javov.

Ako dôležitá stratégia pri argumentácii sa ukázalo i používanie *analógií*, ktoré sú – ako vo svojej práci ukázal R. Harré⁴⁷ – častým nástrojom presvedčania aj vo vedeckých diskurzoch. V prípade konšpiračných teórií sa analógie často vyskytujú v logicky najslabšie obhájiteľných tvrdeniach, spojených s vysvetľovaním morálne negatívneho obrazu nepriateľa. V mnou sledovaných textoch to boli napríklad analógie medzi stereotypizovanými obrazmi nepriateľskej skupiny, ktoré majú za cieľ umocniť dojem ohrozenia plynúceho zo spojenectva medzi rôznymi typmi nepriateľov (Židia, Maďari, Cigáni, slobodomurári a satanisti ako vzájomne previazaná skupina tradičných nepriateľov Slovákov a Slovanov všeobecne), alebo analógie s podobnými reáliami, ktoré mali nahradiť chýbajúce dôkazy v prípade konkrétnych obvinení zo sprisahania (kauza H. Malinová a kauza Leblanc vo Francúzsku, alebo v prípade správ o nebezpečnosti mikrovlnných rúr nekorektné analógie medzi rádioaktívnym žiarením a neionizujúcim žiarením mikrovlniek⁴⁸). Využívali sa tu najmä analógie a asociácie s tými spoločenskými javmi, ktoré sú v skupine symbolmi zla, pričom nezriedka sa tieto javy v charakteristike nepriateľa združujú (nacizmus, satanizmus, pôsobenie diabla, globalizácia, zásahy proti prírode, resp. neprirodzený životný štýl, genetická manipulácia, riadená kontrola myslenia a pod.).

Pre folkloristický výskum sa pri téme konšpiračných teórií otvárajú nové možnosti sledovať aktuálne a naliehavé prejavy narativizácie kolektívne zdieľaných pocitov ohrozenia či frustrácií. Reflektujú súčasnú túžbu človeka orientovať sa v nadbytku informácií v internetovom veku, resp. zvíťaziť nad súčasným informačným chaosom, bojovať s pocitom manipulácie všadeprítomnými médiami – a zároveň riešiť jestvujúce svetonázorové a politické dilemy pomocou už sformulovaných a overených ideologických schém. A. Spark v tejto súvislosti vysvetľuje, že vedecký výskum konšpiračných teórií by sa mal zameriavať na pochopenie značnej popularity konšpiračných teórií, ktoré nazýva snahou o narativizáciu pocitov zmätenosti a zložitosti sveta v živote ľudí konca 20. storočia. Až pri uvedomení si internalizovanej logiky konšpiračného myslenia – konšpirativizmu – môžu vedci uvažovať o príčinách nárastu popularity, ako aj slobodného šírenia konšpiračných teórií od konca 80. rokov 20. storočia.⁴⁹ Napokon i táto štúdia otvorila len jednu z mnohých možných tém a ciest pri vysvetľovaní tohto mnohorozmerného javu.

- Abrahams, R. D. (1993). Phantoms of Romantic Nationalism in Folkloristics. In: *Journal of American Folklore*, 106 (449)/ 1993, s. 3-37.
- Allport, G., Postman, L. (1947). *The Psychology of Rumor*. New York.
- Bennett, G. (1984). The Phantom Hitchhiker: Neither Modern, Urban nor Legend? In: *Perspectives on Contemporary Legend*. (Ed. P. Smith) Sheffield, s. 45-64.
- Brown, G., Yule, G. (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge.
- Czubala, D. (1993). *Współczesne legendy miejskie*. Katowice.
- Dijk van, T. (1985). *Introduction: Discourse Analysis as a New Cross-Discipline*. In: *Handbook of Discourse Analysis*. Vol. 1. London – San Diego – New York – Berkeley – Boston – Sydney – Tokyo – Toronto.
- Dijk van, T. (1998). *Ideology. An Interdisciplinary Approach*. London – Thousand Oaks – New Delhi.
- Delumeau, J. (1997). *Strach na Západě ve 14. – 18. století. Obležená obec./ Díl I.: Strach doléhající na většinu*. Praha.
- Dundes, A. (1991). The Ritual Murder or Blood Libel Legend. In: *The Blood Libel Legend: A Casebook in Anti-Semitic Folklore*. (Ed. A. Dundes) Wisconsin, s. 336-376.
- Ellis, B. (1997). Urban Legend. In: *Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art*. (Ed. T. A. Green), Vol. I-Z, Santa Barbara (California) – Denver (Colorado) – Oxford (England), s. 495-604.
- Firth, J. R. (1957). *Papers in Linguistics 1934-1951*. London.
- Foucault, M. P. (1972). *Archaeology of Knowledge*. New York.
- Galiová, Z. (2001). *Tradičné poverové predstavy s dôrazom na ľudovú démonológiu*. (Diplomová práca.) Bratislava.
- Galiová, Z. (2003). Difficulties with the Genre Classification of „New Genres“: Contemporary Legends and Rumours in Slovak Folk Prose. In: *Traditional Culture As a Part of the Cultural Heritage of Europe*. (Ed. Z. Profantová). Bratislava, s. 101-106.
- Eemeren van, F., Grootendorst, R. (2004). *A Systematic Theory of Argumentation. The pragma-dialectical Approach*. Cambridge.
- Harré, R. (1985). Persuasion and Manipulation. In: *Discourse and Communication*. (Ed. T. A. van Dijk). Berlin – New York, s. 126-142.
- Hofstadter, R. (1965). *The Paranoid Style in American Politics, and Other Essays*. New York.
- Hymes, D. (Ed.). (1964). *Language in culture and society*. New York.
- Kiliánová, G. (2006). Tendencie súčasného výskumu v etnológii (so zvláštnym zreteľom na výskum folklóru). In: *Od ľudové písne k evropské etnológii*. (Ed. J. Pospíšilová – J. Nosková). Brno.
- Knapp, R. H. (1944). A Psychology of Rumor. In: *Public Opinion Quarterly*, Vol. 8, Issue 1 (Spring 1944), s. 22-37.
- Konšpirační čítanka*. (Ed. Al Hidell a Joan d'Arc). Praha 2002.
- Less, I. (2006). Discursive Struggles within Social Welfare: Restaging Teen Motherhood. *British Journal of Social Work*, 36/ 2006, s. 283-298.
- Leščák, M., Sirovátka, O. (1982). *Folklór a folkloristika*. Bratislava.
- Novotný, J., Polák, F. (1998). *Tajné dějiny jezuitů*. [Online publikácia.] Dostupné na internete r. 1998: <<http://tajne.ueuo.com/taj.php>>
- Panczová, Z. (2005). Konšpiračné teórie na stránkach internetu. In: *Slovenský národopis* roč. 53, č. 2/2005, s. 152-171.
- Panczová, Z. (2009). *Konšpiračné teórie ako narratívny fenomén*. (Žánrová analýza) Dizertačná práca. Bratislava. (Rukopis práce je k dispozícii vo Vedeckej knižnici Ústavu etnológie SAV v Bratislave.)
- Peterson, W., Gist, N. (1951). Rumor and Public Opinion. In: *American Journal of Sociology*, Vol. 57/1951, s. 159-167.
- Pipes, D. (2003). *Spiknutí. Názory a teorie*. Praha.
- Spark, A. (2008). *Conspiracy Thinking and Conspiracy Studying*. (Esej) Dostupné na internete: <<http://www2.winchester.ac.uk/ccr/resources/essays/thinkstudy.htm>>
- Trachtenberg, J. (1997). *Diabel i Żydzi*. Gdynia.
- Yerkovich, S. (1977). Gossiping as a Way of Speaking. *Journal of Communication*. No. 27/1977, s. 192-196.

- 1 Pozri napríklad Abrahams, 1993, u nás Kiliánová, 2006, s. 284.
- 2 D. Pipes vo svojej eseji delí v tomto zmysle konšpiračné teórie na „globálne“ a „triviálne“ (Pipes, 2003, s. 35).
- 3 Okrem židovských rituálnych vražd a iných typov konšpirativistických obvinení proti Židom (Dundes, 1991) je dobre známym príkladom z histórie propaganda Filipa IV. proti rádu templárov na začiatku 14. storočia (Pipes, 2003, s. 71, 77-78).
- 4 Leščák, Sirovátka, 1982, s. 29 – 30.
- 5 Príkladom môže byť žáner súčasných povestí, ktoré, podobne ako konšpiračné teórie, disponujú aj vlastnosťami fámických podaní, no ktoré možno aj z hľadiska ich poetiky vnímať aspoň z istej časti ako modernú, resp. urbánnu vývinovú vetvu tradičných povestí. Pozri napríklad Galiová, 2001, s. 100 – 103, Galiová, 2003, Bennett, 1984, Ellis, 1997.
- 6 Ako zhodnotila i G. Kiliánová, okrem tejto sféry folklórnych prejavov sa totiž jej záujem rozširuje do dvoch základných línií: prvou je výskum sociálnej reality v súčasnosti a nedávnej minulosti, ktorú folkloristika sleduje prostredníctvom vybraných kultúrnych prejavov, pričom skúma i procesy vedúce ku konštrukciám obrazov sociálnej reality a druhou je „štúdium skupín, komunít i jednotlivcov cez kultúrne javy, ktoré ako znaky pomáhajú konštruovať skupinové identity a (sociokultúrne) diferencie (Community and Communication). Kiliánová, 2006, s. 285.
- 7 Jeden z variantov uverejnili v roku 1996 aj New York Times: „V Nemecku mu jistý nemecký chemik Ťekl o projekte, ktorý vypracovali za války a ktorý schválil nemecký generálny štáb. Jeho účelom měla být kontrola nad obyvatelstvem v kterékoli dané oblasti prostřednictvím hromadného přidávání přísad do pitné vody. V tomto projekte hrál hlavní roli fluorid sodný. Opakované nepatrné dávky fluoridu za nějaký čas redukuují sílu jedince vzpírat se autoritě tím, že pomalu ochromují a narkotizují jistou oblast mozku a tím ho činí poddajnějším vůči vůli těch, kteří ho chtějí ovládnout. Jak Němci, tak Rusové přidávali fluorid sodný do pitné vody válečným zajatcům, aby z nich dělali hloupé a poslušné ovce. (New York Times, 23. január 1996, cit. podľa Konšpirační čítanka, 2002, s. 395-396.)
- 8 Panczová, 2009.
- 9 Allport, Postman, 1947, s. ix.
- 10 Knapp, 1944, s. 22.
- 11 Peterson-Gist, 1951, s. 159-167.
- 12 Pipes, 2003, Hofstadter, 1965, Spark, A.
- 13 Panczová, 2005, Panczová, 2009, s. 5-6.
- 14 Pozri napr. Delumeau, 1997, Pipes, 2003, s. 67-168, Trachtenberg, 1997, Dundes, 1991.
- 15 Z historického pohľadu na túto tému pozri aj údaje v Pipes, 2003, s. 87 nn. a Delumeau, 1997, s. 219-222.
- 16 Mintz, 1985, s. 4.
- 17 Termín „obliehaná obec“ ako symbol kolektívne zdieľaného strachu som prevzala z podtitulu diela J. Delumeaua *Strach na Západe ve 14. – 18. století*, kde sa zaoberá historickou analýzou kolektívne prežívaného strachu v rôznych dobových situáciách. Konštatuje, že v ním sledovanom období pôsobili na obyvateľstvo Západu agresie, ktoré spôsobili vo všetkých vrstvách obyvateľstva otras, v dôsledku ktorého vznikla „zem strachu“, pretrvávajúca úzkosť. V tejto nebezpečnej situácii bolo ľuďom zo strany dobovej duchovnej elity umožňované východisko – presné označenie protivníka: boli ním Turci, Židia, kacíři, čarodejnice (Delumeau, 1997, s. 34).
- 18 Tieto kategórie, tvoriace skupinovoidentifikačné kategórie, uvádza T. van Dijk (Dijk, 1998, s. 314).
- 19 Pipes, 2003, s. 190.
- 20 Skratka New World Order – Nový svetový poriadok, pozn. Z. Panczová.
- 21 <http://www.prop.sk/diskusia/index.php?subpage=forum&s=posts&f=1&t=352>.
- 22 Korene týchto predstáv siahajú do obdobia súperenia novovzniknutého reformačného boja a katolíckej odpovede vo forme protireformačie. Aj v rámci komunistickej ideológie minulého režimu sa oficiálne podporovalo šírenie konšpiračných teórií o Vatikáne a oprašovali sa fámy o tajných politických aktivitách jezuitov – príkladom je i vydanie prekladu knihy talianskeho autora A. Ton-diho „Jezuiti“ (Bratislava, Slovenské vyda-

vateľstvo politickej literatúry 1961, tal. orig. Firenze: Parenti Editore 1957). V nej autor popisuje, ako sa po osobných negatívnych skúsenostiach s nekalými praktikami v jezuitskom ráde (ktorý sa ho vraj dokonca pokúsil v spolupráci s talianskou políciou zavrieť do blázince) rozhodol pre svoje odmietnutie kresťanstva a radikálny príklon k marxizmu. Zaujímavým prameňom konšpiračných teórií o jezuitoch je v súčasnosti česká publikácia „Tajné dějiny jezuitů“ (Novotný, Polák, 1998), ktorá má byť prepisom svedectva E. Parisa, údajnej obete vraždy zosnovanej jezuitským rádom.

- 23 Pod modernizmom sa v katolíckej teológii myslí racionalistický ideový prúd, ktorý pod vplyvom agnostickej filozofie a modernej vedy (najmä Darwinova teória, kritické skúmanie biblických textov, Freudova psychoanalýza a výskumy podvedomia) pôsobil na verejnú mienku i katolícku teológiu (exkomunikovaní duchovní predstavitelia Alfred Loisy, George Tyrell a i.). Odsúdenie ideí modernizmu ako hrozby pre cirkev prezentovali pápeži už od polovice 19. storočia, no jeho jasné definovanie, exkomunikovanie jeho predstaviteľov a indexovanie nevhodných kníh sa udialo na začiatku 20. storočia (napríklad Encyklika Pia X. Pascendi Dominici Gregis). Modernizmus je z pohľadu katolíckej cirkvi herézou, čiže pozostáva z tvrdení a postojov nezlučiteľných s katolíckou vierou. (Princípy týchto tvrdení možno zosumarizovať do šiestich bodov aj na základe textu „prísahy proti modernizmu“, ktorú museli od roku 1910 na príkaz Pia X. skladať všetci príslušníci katolíckeho kléru. Povinnosť skladať ju zrušil až Pavol VI. v roku 1965 v čase konania II. vatikánskeho koncilu): 1. Boha nemožno poznať a dokázať prirodzeným rozumom. 2. Vonkajšie dôkazy Zjavenia, ako predovšetkým zázraky a prorocktá, nedokazujú božský pôvod kresťanského náboženstva. 3. Kristus ako historická postava priamo nezaložil Cirkev a tá nebola vybudovaná na Petrovi a nepretržitom rade jeho nástupcov. 4. Štruktúra Cirkvi sa môže meniť. 5. Cirkevná vierouka sa historicky mení, prispôsobuje dobe. 6. Viera je slepým náboženským citom, ktorý pramení z podvedomia pod tlakom srdca a náklonnosti mravne sformovanej vôle.

Viac informácií napríklad na internetových stránkach:

<http://www.vatican.va/holy_father/pius_x/encyclicals/documents/hf_p-x_enc_19070908_pascendi-dominici-gregis_en.html>

<http://sk.wikibooks.org/wiki/Dogmatika:_Magist%C3%A9rium:_Zjavenie_a_viera>

<<http://www.papalencyclicals.net/Pius10/p10lamen.htm>>

- 24 Spomenúť možno napr. „WM magazín“ (s podtitulom: „stránky spisovateľa Jiřího Wojnara“) na www.mwm.cz, alebo www.matrix-2001.cz/v2 (čiže „internetové stránky spisovateľa, publicisty a badateľa Jaroslava Chvátyla“) a iné, ktoré sa venujú nachádzaniu alternatívnych a často práve konšpiračných vysvetlení a súvislostí javov, ktorým sa venuje súčasná veda. Oficiálna veda (najmä elity, oficiálne orgány a inštitúcie) je tu prezentovaná ako príliš skostnatelá, dogmatická a skorumpovaná na to, aby jej závery neboli nanajvýš podozrivé. Okrem originálnych príspevkov jednotlivých autorov dané stránky preberajú senzácie zväčša z iných internetových zdrojov, prevažne z USA.
- 25 Asi najznámejšou internetovou poplašnou správou so sprisahaneckým motívom je v poslednom období aj v slovenských diskusiách český preklad varovania pred mikrovlnkou, ktorý sa šíri aj pod názvom Proč mikrovlnku ne. Publikoval ho na svojej stránke aj spisovateľ J. Wojnar (dostupné na internete: <<http://www.mwm.cz/CD/c04htm>>, no je prevzatý z iných, po anglicky napísaných webstránok pozri <<http://www.nexusmagazine.com>>, ktorý sa zas odvoláva na článok v časopise *Acres, USA* z apríla 1994. Bližšie o tom píšem v Panczová, 2009, s. 81-89.
- 26 Less, 2006, s. 283 – 298.
- 27 Dijk <http://www.discourses.org/resources/teachyourself/Unlearn%20misconceptions.html>.
- 28 T. A. van Dijk je profesor diskurzívnych štúdií (do roku 2004 pôsobil na Univerzite v Amsterdame, v súčasnosti v Barcelone). Pôvodne sa venoval lingvistickým výskumom, no v súčasnosti sa orientuje na kritickú diskurzívnu analýzu mediálnych správ (zamerá sa na témy ako diskurzívny rasizmus, tlačové správy, ideológia, kontext a pod.). Kritická diskurzívna analýza sa pritom sú-

- treďuje na úlohu diskurzu v (re)produkcii a spochybňovaní skupinovej supremacie, presnejšie povedané na vzťahy medzi štruktúrou moci a diskurzu. Jej špecifikom však je to, že na rozdiel od iných diskurzívnych analýz sa závery týchto prác snažia sformulovať explicitné stanovisko a pričiniť sa o spoločenskú zmenu. Pre túto prácu bola prínosná najmä jeho monografia *Ideology* (1998), ako aj jeho úvody k zborníkom *Handbook of Discourse Analysis Vol 1-3*. (1985), ktorých bol editorom.
- 29 Dijk, 1998.
- 30 Dijk, 1998, s. 211. V oblasti diskurzívnej analýzy sa využíva viacero lingvistických schém popisujúcich základnú štruktúru. Prehľad pojmov kontextu v rámci diskurzívnych analýz napr. aj v Brown - Yule 1983, s. 38-39.
- 31 Dijk, 1998, s. 212 - 214.
- 32 V tejto súvislosti sú zaujímavým analytickým nástrojom kritériá tzv. „kritickej diskusie“, ktoré formulovali Frans van Eemeren a Rob Grootendorst v knihe *Systematická teória argumentácie ako určité zásady diskusnej etiky*. Tá sa venuje predovšetkým otázkam tých zložiek argumentácie, ktoré ostávajú slovne nevyjadrené, argumentačným štruktúram, argumentačným schémam a tzv. „fallacies“, t. j. chybným krokom v argumentatívnom diskurze alebo texte. Tzv. pragma-dialektická teória argumentácie sa zamerala na stanovenie logických i etických pravidiel argumentácie. Argumentáciu charakterizujú ako „verbálnu, sociálnu a racionálnu činnosť zameranú na presvedčenie náležitého posudzovateľa o prijateľnosti stanoviska tým, že predkladá sústavu tvrdení potvrdzujúcich alebo vyvracajúcich tvrdenie vyjadrené v stanovisku.“ (Eemeren, Grootendorst, s. 1.). Inými slovami ich možno charakterizovať ako argumentačné schémy porušujúce pravidlá relevantnej, zmysluplnej argumentácie. Ako základné zásady kritickej diskusie vedenej v reálnej snahe vyriešiť určitý problém, vytýčili princípy jasnosti, pravdivosti, čestnosti, efektívnosti a relevantnosti. Patrí sem napr. záväzok akceptovania stanoviska proponenta, ak neboli argumenty proti jeho tvrdeniu presvedčivé a nezvratné, ako aj záväzok proponenta revidovať či stiahnuť svoju tézu, ak boli argumenty oponenta presvedčivé pre obe strany, záväzok overovať vhodnosť a relevantnosť použitých argumentov, právo slobodného vyjadrovania a kritizovania stanovísk. (Eemeren, Grootendorst, s. 158.)
- 33 Dijk, 1998, s. 246-247.
- 34 Práve v súvislosti s internetom sa totiž konšpiračným teóriám otvorili úplne nové možnosti z hľadiska ich každodenného šírenia i možných ideologických prepojení. Toto médium tak nahradilo pamflety, ktorých hlavnými charakteristikami bola anonymita a nízkonákladovosť. Výmena informácií tu prekonáva geografické i jazykové bariéry neporovnateľne ľahšie ako v minulosti. Navyše internet umožňuje komukoľvek, aby sa podelil o svoje názory s kýmkoľvek, kto prejaví záujem, a to aj bez akéhokoľvek rizika či zodpovednosti – takmer absolútna možnosť anonymity je v tomto prípade zaručená. Je to ideálny priestor práve pre „konšpiračných teoretikov“, pretože títo veľmi často vynášajú relevantnými dôkazmi nepodložené sudy a obvinenia, ktoré nie sú akceptované nielen masmediálnym „mainstreamom“, ale často ani zákonmi (šírenie poplašných správ a skupinovej neznášanlivosti, nactiutľhanie atď.).
- 35 Išlo najmä o kresťanské diskusné fórum na doméne christnet.sk a o diskusie na doménach venovaných „alternatívne spravodajstvu“ na prop.sk a mwm.cz.
- 36 Biely nacionalizmus (v diskurze jeho odporcov nazývaný bielym supremacizmom) ako ideológia zahŕňa okrem rôznych foriem prezentovania hrdosti na príslušnosť k bielej rase i argumentáciu v prospech rasovej segregácie a potrebu boja proti imigrácii, multikulturalizmu a tzv. židovskému supremacizmu negujúcemu tradície a hodnoty bielej rasy. Jeho popredným ideológom je politik David Duke, ktorý bol o. i. členom Ku-Klux-Klanu, neúspešne ašpiroval na kandidatúru za prezidenta USA, no na Ukrajine získal titul PhD. z histórie na základe práce s názvom „Sionizmus ako forma etnického supremacizmu“.
- 37 <http://www.prop.sk/kto_za_koho_kope.htm>
- 38 Pre ďalšie informácie pozri napríklad nasledujúce internetové články: základná informácia na Wikipédii: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%ADpad_Hedvigy_Mali

- novej >` podrobná analýza prípadu zastávajúca názor o pravdivosti Malinovej tvrdení: <<http://hedviga.fair-play.sk/index.php>>; verzia interpretácií obviňujúcich Malinová z klamstva: <<http://beo.sk/domace-udalosti/58-madarska-studentka-hedviga-malinova-si-utok-vymyslela>>.
- 39 Diskusia na www.prop.sk:
 |_RE: madari
 <kriziak> 10. 08. 2006 14:08 Ma niekto to video kde sa pali madarska vlajka? Rad by som si ho pozrel, kedze media ukazali len zlomky z neho. Myslím, ze to neboli slovaci. Ty by ho predsa nenatocili cele v anglictine. A ked to neboli slovaci kto teda? Mozme tri krat hadat...
 |_RE: madari
 <Scipio> 10. 08. 2006 14:32 Prosím Vás madari jednoducho majú veľké ekonomické problémy a snažia sa odviesť pozornosť slovenskou kartou. To je najľahšie, keďže sme ich najmenším susedom. Najlepšie je tu svoloč ignorovať.
- 40 http://spravy.pravda.sk/fico-kauza-malinova-mala-viest-k-padu-vlady-f2f-sk-domace.asp?c=A070822_175103_sk-domace_p04.
- 41 A. Dundes nachádza podobné stratégie v súčasných povestiach legitimizujúcich násilie medzi belochmi a Afroameričanmi, pričom on ju, ovplyvnený aplikáciou psychoanalytických metód v analýzach rozprávání, nazval „inverznou projekciou“. Viac o tom Dundes 1976, s. 1500-1533.
- 42 http://www.protiprudu.info/diskusia/index.php?subpage=forum&s=posts&f=1&t=2624&page_is=2.
- 43 Bližšie o tom napríklad novinový článok J. Henleyho „Women sentenced for anti-semitism lie“ v *The Guardian* z 27. 7. 2004 (Prístupné na internete: <<http://www.guardian.co.uk/world/2004/jul/27/france.jonhenley>>.
- 44 Diskusia je reakciou na článok v denníku SME – Malinovej sťažnosť zamietli. *SME* [online] 19. 10. 2006. Dostupné na internete: <<http://blog.sme.sk/diskusie/810701/4/3475681/Malinovej-staznost-zamietli.html#3475681>>
- 45 V internetovom denníku www.hnonline.sk sa v diskusii objavila napríklad takáto úvaha: „Takže teraz čisto hypoteticky. Vtiahnuť vytypované mladé dievča, sotva si uvedomujúce súvislosti a ďalekosiahly dosah svojho konania, do vopred pripravenej hry s premysleným scenárom, nebol problém. Zin-scenovať veci tak, aby do seba zapadali, ako si to jeho autori priali, aj so želaným koncom, tiež nemuselo stáť veľa námahy a umu. Vráťane podstatných dôkazov i zhody DNA. Potom stačilo počkať, ako s tým naloží polícia a iniciatívni politici. A výsledok nenechal na seba dlho čakať. Vo vhodnej chvíli prevancovali verejnú mienku a presvedčivými argumentmi zabodovali takmer na sto percent. Nič sa nestalo, bola to sprostá provokácia. Malinová je zlá, klame a vymýšľa si. Na to, kto mal z toho v napätých domácich i medzinárodnopolitických súvislostiach najväčší profit, NECH si zatiaľ podľa vlastnej intuície odpovie každý sám.“ Dostupné na internete: <http://hnonline.sk/3-19601420-Malinov%E1-k00000_detail-a8>
- 46 Túto teóriu vymyslel a vo svojej knihe „The Thirteenth Tribe“ (1976) popísal britský intelektuál maďarsko-židovského pôvodu Arthur Koestler (pôv. Artúr Köszter) paradoxne údajne kvôli odstráneniu stigmy, ktorú vo vedomí kresťanov niesli európski Židia ako potomkovia biblických vrahov Ježiša Krista. Neskôr sa však tieto jeho tézy stali súčasťou znevažujúcich protizidovských teórií, zdieľaných v širokom medzinárodnom kontexte.
- 47 Harré, 1985.
- 48 Bližšie o tom píšem v Panczová, 2009, s. 84 – 89.
- 49 Spark, A.

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied
Adresa redakcie:
Klemensova 19
813 64 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: slovensky.narodopis@savba.sk

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma:
Slovak Academic Press, Ltd.
P.O. Box 57, Nám. Slobody 6
810 05 Bratislava
Slovakia
e-mail: sap@sappress.sk

Tlač: ETERNA Press, s.r.o.

Elektronická verzia prístupná na:
<http://www.sappress.sk>
<http://www.uet.sav.sk/slovenskynarodopis.htm>
Registračné číslo: 7091

SLOVAK ETHNOLOGY
Journal of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences
Vol. 58, 2010, Number 4
Address of the Editorial Office:
Ústav etnológie SAV, Klemensova 19,
813 64 Bratislava, Slovakia, e-mail: slovensky.narodopis@savba.sk

Distributed by:
Slovak Academic Press, Ltd., P.O. Box 57, Nám. slobody 6,
810 05 Bratislava, Slovakia, e-mail: sap@sappress.sk
and
SLOVART G.T.G. Ltd., Krupinská 4,
P.O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

SLOVENSKÝ SLOVAK NÁRODOPIS TECHNOLOGY

